

ETT GESTALTNINGSFÖRSLAG FÖR ODINSLUND

MED HÄNSYN TILL DET SUBLIMA

Deniz Ekip
Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap, Institutionen för stad och land,
Avdelningen för landskapsarkitektur, Examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet, SLU
Uppsala 2013

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap,
institutionen för stad och land, avdelningen för
landskapsarkitektur, Uppsala

Examensarbete för yrkesexamen på
landskapsarkitekturprogrammet 2013

EX0504 Självständigt arbete i landskapsarkitektur, 30 hp

Nivå: Avancerad A2E

© Deniz Ekip (deniz.ekip@gmail.com)

Titel på svenska: Ett gestaltungsförslag för Odinslund,
med hänsyn till det sublima

Title in English: A design proposal to Odinslund, with
the sublime in consideration

Handledare: Rolf Johansson, institutionen för stad och
land

Huvudexaminator: Ylva Dahlman, institutionen för
stad och land

Biträdandexaminator: Sofia Sandqvist, institutionen för
stad och land

Foto: Författaren där inte annat anges. Samtliga bilder
publiceras med tillstånd från fotografen. Samtliga
illustrationer är skapta av författaren om inget annat
anges.

Utgivningsort: Uppsala

Originalformat: A3

Nyckelord: Odinslund, gestaltning, sublim.

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

FÖRORD

Jag har sett detta arbete som en symbolisk handling, där jag avslutar ett kapitel i mitt liv och kliver in i ett annat. Jag dedicera detta arbete till min mamma Esmå. Tack mamma för att du alltid finns för mig och för att du gett och fortfarande ger av hela ditt hjärta för att skapa möjligheter i livet för mig.

Jag vill tacka min handledare Rolf Johansson för all stöd och kära Kristina Abrahamsson för alla kloka ord och alla gemytliga samtal. Jag vill även tacka mina examinatorer Ylva Dahlman och Sofia Sandqvist för att ni lagt ner tid och examinerat arbetet.

Tack till mina vänner och familj för all stöd under arbetets gång.

//Deniz Ekip

INNEHÅLL

Summary	1
Sammanfattning	1

INLEDNING

Bakgrund	3
Problematisering	3
Syfte	3
Avgränsning	4
Målgrupp	4

METOD

Teori	6
Inventering	6
Analys	6
Gestaltning	6
Utvärdering	6

ODINSLUND

Platsen i sitt sammanhang	8
DIVE-analy	8
Grönstruktur	14
På platsen	15
Historia	15
Inventering	18
Analyser	19

DET SUBLIMA

Ett svårfångat begrepp	22
Historia	22
Tre exempel	24

PROGRAM OCH VISIONER

Program	29
Visioner	32

GESTALTNING

Koncept	35
Gestaltningssprinciper	35
Illustrationsplan	36

DISKUSSION

Reflektion	41
Det sublima	41
Program	41
Metod	41
Erfarenheter	42
Tankar att undersöka vidare	42

KÄLLOR

Källhänvisningar	44
----------------------------	----

Summary

This thesis is on the subject of providing a design proposal for Odinslund in Uppsala, with the sublime in consideration. The selection of the place and the subject is based on the interest in design and a desire to draw and create a function to the site. To me, Odinslund feels sublime and emotive; with its strong cultural history and that the site is characterized by rows of trees that form a pillared hall. Through inventories and analysis one can increase the understanding of the site. Vision and concept will develop, which further will result in a design proposal, with regard to the sublime aspect.

The purpose of this thesis is to provide a design proposal for Odinslund. I want to show that the site has development potentials and get the city residents' to be more aware of the site and its existence. The goal is to inspire and stimulate interest for the existence of public urban spaces, including Odinslund, so that they can be used for the benefit of residents and the city.

The purpose is to answer the following research questions:

How can Odinslund be designed and become an attractive urban space?

Is it possible to use the concept 'sublime' as a tool in a design for Odinslund?

This thesis is divided into sections: inventory, analysis, theory, vision, design and evaluation. The analyzes carried out in this thesis are; Kevin Lynch cityscape analysis, SWOT-analysis, spatial analysis and DIVE-analysis. The analytical methods are designed and modified to get a better understanding of how Odinslund operates in a complex environment. The information is collected and presented in an accessible and comprehensive way. For instance, the results of the analyzes shows that it is important that the site is designed in a way that interacts with its environment and conformation should be a response to complex

problems.

To understand and be able to use the sublime in a design, the concept was studied from a historical perspective. The development of the concept in the field of literature and its applications in landscape architecture, has been studied. I also give examples of projects, which take account of the sublime aspect in the design, to increase the inspiration.

After the theory section, a general vision for Odinslund is provided, which is inspired and based on inventories, analyzes and theory. The vision treats with, among other things, how I want the site to be used, experienced and shaped. For instance, I'm giving proposal to remove the surrounding barriers such as bollards and crates to open up the place to the surroundings.

The vision leads into a design proposal for Odinslund. The design proposal aims to highlight the sublime qualities, to give character and to draw attention to the site. The proposal is being represented by descriptive design principles, perspective, sections and details.

This thesis is closing with a discussion. In this part I'm presenting and evaluating the work, experiences and thoughts that arose during the work. One important experience is that good design is created when the design is based on conditions of the place.

Sammanfattning

Detta examensarbete handlar om att ge ett gestaltungsforslag for Odinslund i Uppsala, med hansyn till det sublima. Valet baseras pa intresset for gestaltning samt viljan att uppmarksamma och skapa funktion pa det centralt belagna platsen. For mig kanns Odinslund sublim och kansloladdad i och med den starka kulturhistorian samt att platsen karaktariseras av tradrader som bildar en pelarsal. Genom inventeringar och analyser okar forstaelsen for platsen. Ett program, visioner samt ett koncept utvecklas, vilket vidare resulterar i ett gestaltungsforslag med hansyn till den sublima aspekten.

Syftet med examensarbetet är att ge ett gestaltungsforslag for Odinslund. Jag vill visa pa att platsen har utvecklingspotential och fa stadsbor att bli mer uppmarksamma pa att platsen finns. Malet är att inspirera och vacka intresse i att det finns offentliga stadsrum, bland annat Odinslund, som kan användas till fordel for stadsborna och staden.

Syftet är att besvara foljande forskningsfragor:

Hur kan Odinslund gestaltas och bli ett attraktivt stadsrum?

Ar det mojligt att använda begreppet 'sublim' som ett verktyg i en gestaltning for Odinslund?

Detta examensarbete är uppdelat i delmoment: inventering, analys, teori, program, vision, gestaltning och diskussion. De analyser som genomfors i denna uppsatts är Kevin Lynch stadsbildsanalys, SWOT-analys, rumslighetsanalys och en DIVE-analys. Analysmetoderna är utformade och modifierade efter onskan att fa okad forstaelse for hur Odinslund fungerar i ett komplex omgivning. Här samlas information in och presenteras pa ett lattillgangeligt och overgripligt satt. Bland annat visar resultatet av analyserna att det är viktigt att platsen gestaltas pa ett satt som samspelar med sin omgivning och

att gestaltningen bor vara ett svar pa komplexa problem.

For att forsta samt kunna använda det sublima i en gestaltning undersoktes begreppets historik samt användning i litteraturen. Jag ger även exempel pa anlaggningar som beaktat den sublima aspekten i gestaltningen, for att oka inspirationen.

Efter teoriavsnittet ges ett program som sammanfattar det som är av problematiskt karaktär och hur dessa kan komma att lösas i gestaltningen. Bland annat ges det forslag pa att ta bort omkringliggande barriärer sa som pollare och häckar for att oppna upp platsen mot omgivningen.

Därefter programmet ges en oversiktlig vision for Odinslund, vilket baseras pa inventeringarna, analyserna och teoridelen som inspiration. Visionen behandlar bland annat hur jag vill att platsen ska användas, upplevas och formas.

Visionen mynnar vidare ut i ett gestaltungsforslag for Odinslund. Gestaltungsforslaget syftar till att lyfta fram de sublima kvalitéerna, ge karaktär samt att uppmarksamma platsen. Forslaget presenteras genom beskrivande gestaltungsprinciper, perspektiv, snitt och detaljer.

Detta arbete avslutas med en diskussionsdel., där jag utvärderas arbetet, erfarenheter och tankar som uppstatt under arbetets gang. En viktig erfarenhet är att om man utgar frag platsens forutsattningar kan en god gestaltning skapas.

INLEDNING

Bakgrund

Det hela började med att jag hade småpanik i julas uppe i Vilhelmina, Norrland, jag visste inte vad mitt examensarbete skulle handla om. Jag visste att jag ville ge ett gestaltungsförslag och att platsen skulle vara i Uppsala, så jag satte mig framför datorn och åkte runt i Google Street View. Jag hann inte åka runt så länge innan jag ”hittade” Odinslund.

När jag åkte förbi Odinslund, så tänkte jag ”Oj vilken central plats”. Men av egna erfarenheter tänkte jag även att det är ett synd att den inte används idag. Platsen kändes så ”bortglömd”. Jag ville lyfta fram platsen, ge den en funktion och göra Odinslund betydelsefull för stadsborna.

Innan jag satte mig ner för att formulera frågeställningar besökte jag platsen flera gånger och skrev ner vad platsen betydde för mig. För mig känns platsen harmonisk, lugn och känsloladdad i och med den starka kulturhistorian, men även för att platsen karaktäriseras av trädrader som bildar en pelarsal. Domkyrkans och Helga trefaldighetskyrkans närvaro bidrar också till platsens betydelse.

Det var lite svårt att identifiera och sätta ord på mina känslor vid mina besök. Jag har tidigare under utbildningen kommit i kontakt med begreppet sublim. Begreppet intresserar mig och Odinslund känns som en sublim plats. Jag beslöt mig för att undersöka begreppet ännu mer och blev nyfiken på om jag kunde förhöja de kvalitéer som Odinslund har.

Odinslund är ett offentligt stadsrum centralt beläget i Uppsala. Bland kulturhistoriska byggnader och mellan Slottet, Carolina Rediviva och Domkyrkan. För mig känns platsen sublim och känsloladdad i och med den starka kulturhistorian samt att platsen karaktäriseras av trädrader som bildar en pelarsal.

Jag skulle vilja förhöja platsens karaktär och få stadsborna att upptäcka platsen snarare än att bara passera den. Enligt forskning vid Statens folkhälsoinstitut har närheten till grönområden påverkan på människans stresshantering. På senare tid har efterfrågan på tystnad som kvalitet blivit allt högre, vilket kan ha samband med den stigande stressnivån i städerna (Bergström et.al. 2009). Kanske

kan en omgestaltning av Odinslund innebära att Uppsala får en ny fristad, där stadsborna kan dra sig tillbaka och finna lugnet?

Mina idéer är att bevara platsens lugna karaktär och förhöja de estetiska värdena. Genom ett gestaltungsförslag kan jag visa ett exempel på hur platsen kan utvecklas samt visa på värdet av tillgängliga offentliga rum som ett medel för ett hållbart Uppsala.

Problematisering

Uppsala är Sveriges fjärde största stad där invånarantalet ökar med 3 000-4 000 personer per år (Uppsala kommun, 2012) vilket innebär större behov av att staden expanderar och förtätas. I samband med förtätningar och expansion av städer tas ofta parkmark i anspråk för att hårdgöras och ge plats för nya byggnader och verksamheter. Ett exempel på där parkmark tas i anspråk för att ge plats för bland annat bostäder är Seminariet i Uppsala. Men parallellt med detta finns det även en efterfrågan på offentliga rum som tillflyktsorter och oaser i staden för stadsborna och för staden i sin helhet. Odinslund är ett centralt stadsrum med potential att bli en fristad i stadens

pulserande hjärta.

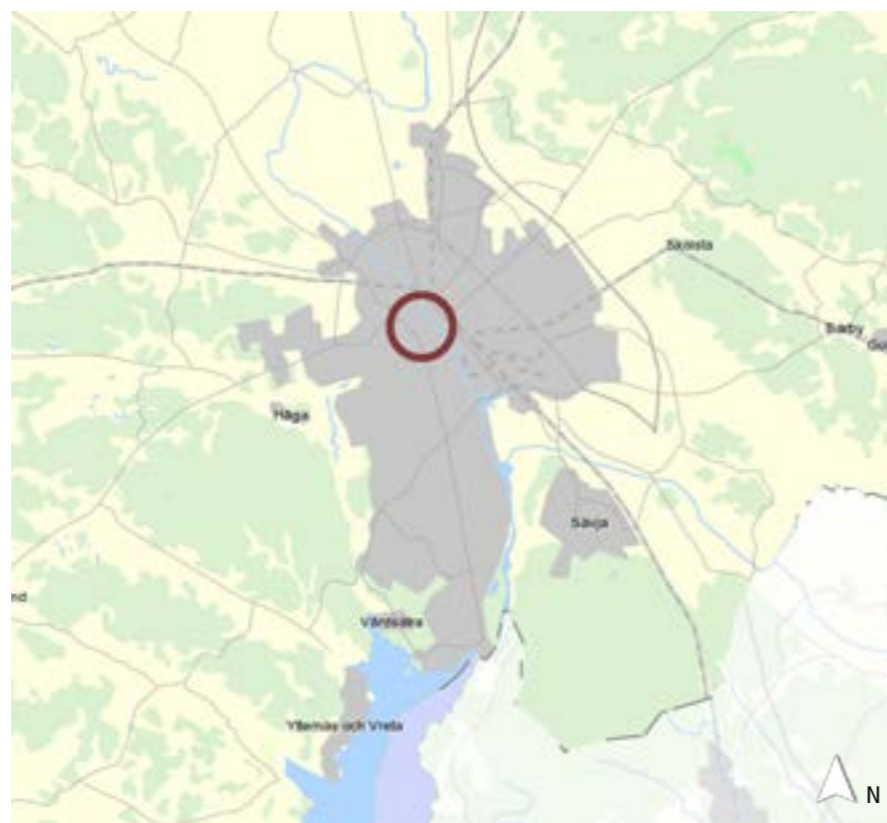
Kommunen har idag planer på att exploatera mark i kvarteret Ubbo som är beläget intill Odinslund för att ge plats åt en byggnad. Detta kan komma att påverka Odinslunds befintliga karaktär och kanske innebär denna handling att även Odinslund kommer att exploateras i framtiden. Risken finns om man ser på trender när det gäller förtätning av städer, samt om Odinslund inte lyfts fram i staden och inte kommer till användning och efterfrågas av stadsborna.

Syfte

Syftet med mitt examensarbete är att göra ett gestaltungsförslag till Odinslund. Jag vill visa på att platsen har utvecklingspotential och få stadsbor att bli mer uppmärksamma på att platsen finns. Målet är att inspirera och väcka intresse för att det finns offentliga stadsrum, bland annat Odinslund, som kan användas till fördel för stadsborna och staden.

Uppsala ligger i Uppland

Odinslund finns i centrala Uppsala...

... inbäddad i ett kulturhistoriskt område.

Avgränsning

Forskningsfråga

Huvudfråga:

1. Hur kan Odinslund gestaltas och bli ett attraktivt stadsrum?

Underfråga:

1. Är det möjligt att använda begreppet 'sublim' som ett verktyg i en gestaltning för Odinslund?

Avgränsning

Detta är ett examensarbete med fokus på att göra ett gestaltungsförslag och inte en fullständig projektering. I den slutgiltiga illustrationsplanen anges endast ungefärliga huvudhöjder. Eftersom Odinslund har svåra markförhållanden skulle en markprojektering kräva mer tid och därmed skulle gestaltningen bli lidande.

Geografiskt omfattar gestaltungsförslaget enbart Odinslund, där fastighetsgränsen är dragen. Men en undersökning av Odinslund ur en större kontext har gjorts, för att se ett övergripande sammanhang till staden (Se karta föregående sida).

Arbetet avgränsas tidsmässigt till avsatt tid för examensarbetet, det vill säga 20 heltidsveckor.

Arbetet avgränsas till att inte ange tekniska lösningar.

Målgrupp

Målgruppen för detta arbete är landskapsarkitekter, min handledare, mina examinatorer samt Uppsalas stadsbor. Arbetet kommer även att redovisas muntligt för examinatorer, handledare och kollegor.

METOD

Metodbeskrivning

Resultatet av detta arbete bygger på en arbetsprocess med olika delmoment som i sin tur är uppdelad i underrubriker.

Teori

Min underfråga är *Är det möjligt att använda begreppet Sublim som ett verktyg i en gestaltning för Odinslund?* För att förstå samt kunna använda det sublimes i en gestaltning undersöktes begreppets historik samt användning i litteraturen.

Inventeringsmetoder

Inventeringen är en viktig del av designprocessen som innebär att förstå och lära känna en plats. Genom att inventera en plats mer än en gång under olika tidsperioder ges en klar bild av hur platsen och dess förutsättningar är men även hur platsen lever under året.

Odinslund inventerades genom en kombinerad metod där klimat, material och utrustning undersöktes närmare. När klimatet undersöktes noterades solförhållandena, för att i den kommande gestaltningen kunna placera ut sittplatser och aktiviteter på strategiska lägen samt växtmaterial på rätt ståndort. Det är även viktigt att veta om det finns särskilda ytor som är vindutsatta, eftersom att jag vill uppmärksamma Odinslund och få stadsborna att använda platsen. Vidare undersöktes material och utrustning för att veta om dessa är av kvalitéer för att bevara eller om de behöver bytas ut.

Till inventeringen ingår litteraturstudier om Odinslund och dess historia. Denna litteraturstudie presenteras dels i text men även i en tidslinje som visar på hur platsen sett ut genom historien.

Analysmetoder

Efter inventeringarna utfördes analyser. Valet av analyser baserades på min vilja att få ökad förståelse för platsen och dess förutsättningar idag samt potential till utveckling.

Kevin Lynch stadsbildsanalys

Kevin Lynch var en arkitekt och en planerare som utarbetade en stadsbildsanalys under 1960-talet, vilket presenteras närmare i hans bok *The image*

of the city (1960). Analysmetoden beskriver bland annat hur invånarna i en stad rör sig och vad som påverkar hur de rör sig. Jag har valt att använda begrepp från analysen för att förstå de strukturer som påverkar rörelsemönster. Lynch beskriver följande begrepp:

Stråk: är vägar, leder, gator och stigar som människan rör sig längst och kan observera sin omgivning.

Gränser: är de element som är linjära och som inte uppfattas som stråk. Gränser finns ofta mellan två eller flera områden och benämns ofta i form av barriärer. Exempel på gränser är olika typer av gatustenar eller en strand som är gränsen mellan land och hav.

Områden: är något som har likartad karaktär och som man mentalt kan kliva in i. Ofta skiljer sig ett område från sin omgivning. Exempel på ett område är ett bostadsområde bestående av låghus intill ett annat bostadsområde med höghus.

Knutpunkter: är platser där olika stråk möts och där människan samlas och färdas vidare ifrån. Ett torg är ett exempel på en knutpunkt.

Landmärken: är fysiska element som kontrasterar mot sin omgivning och som delvis reflekterar stadens karaktär. Exempel på ett landmärke är en hög byggnad med utmärkande arkitektur.

De begrepp som jag undersökte närmare var stråk, gränser och landmärken. I denna analys undersökte jag även siktlinjer runt och i Odinslund.

Rumslighetsanalys

För att förstå rummen i Odinslund, men även hur dessa är kopplade till omgivningen, valde jag att skraddarsy en egen analys. Analysen innebär platsbesök, skisser och att rummen definieras. För att definiera rummen undersöktes skala och gränser. När skalan analyserades undersöktes om rummet var storskaligt, småskaligt eller om den sträckte sig i vertikalleds. Gränserna till rummen definierades och det som undersöktes var om rummet hade tydliga eller flytande gränser.

SWOT-analys

En SWOT-analys är en metod som används inom olika verksamhetsområden för att lyfta fram styrkor (strengths, S), svagheter (weaknesses, W), möjligheter (opportunities, O) och hot (threats, T). Metoden ger möjligheter att få överblick över platsens interna egenskaper (styrkor och svagheter) och de omgivande, externa faktorerna, som kan ha påverkan på platsen (möjligheter och hot).

Jag valde att använda mig av denna metod för att öka förståelsen för platsens styrkor, svagheter, möjligheter och hot. Analysmetoden har förenklats genom att jag punktar upp platsens styrkor, svagheter, möjligheter och hot utan att särskilja på de interna och de externa faktorerna.

DIVE-analys

DIVE är en förkortning av describe (beskriva), interpret (tolka), value (värdera), enable (aktivera). DIVE är en kulturmiljöanalys som används som ett verktyg för att förstå områden i landskapet (Riksantikvarieämbetet, 2009). Analysen innebär en kreativsamttvärsektoriell process där ifrågasättningar, tolkningar och öppenhet är en grundförutsättning för analysen. Kunskaper om kulturarvet bearbetas och vidareförmedlas för att därefter få komma till fördel för staden och dess hållbarhet. Genom fyra delmoment, beskrivning, tolkning, värdering samt aktivering, blir den historiska informationen till användbar kunskap om ett områdes potential till utveckling (Riksantikvarieämbetet, 2009).

DIVE används som planerings- och kunskapsunderlag när landskapet ska genomgå en förändringsprocess på olika skalor. Analysen kan bland annat även användas som underlag för kulturmiljö- eller kulturminnesförvaltning, planering för markanvändning eller som underlag för miljökonsekvensbeskrivning (Riksantikvarieämbetet, 2009).

En DIVE-analys utfördes för det kulturmiljöområde som Odinslund är en del av. Analysen modifierades, dels för att visa på det samband som Odinslund har till den omkringliggande kulturmiljön men även för att ge en enkel och överblickbar kunskap om

kulturstråket som sträcker sig från St. Eriks torg till Slottet. De fem stegen undersöktes översiktligt. En grundläggande genomgång hade inneburit mer avsatt tid för kulturmiljön och mindre tid för arbetet med Odinslund. I DIVE-analysen tas inte Odinslund med, eftersom platsen presenteras och analyseras genom hela denna uppsats.

Gestaltningmetoder

Utifrån inventeringarna och analyserna skapades program och visioner för hur Odinslund skulle kunna gestaltas. Både programmet och visionerna har fungerat som en checklista samt som ett bra underlag för det vidare skapandet av gestaltningsprinciperna för platsen.

I början av gestaltningen skedde skissandet för hand, med papper och penna. Men för att förstå nivåskillnaderna på platsen övergick skissandet snabbt till datorn. Den dominerade metoden har varit att skissa i AutoCad och bygga upp en digital 3D modell i Google SketchUp. Modellen har inneburit en förståelse för rumsligheten och gestaltningen.

Tre utvalda anläggningar med fokus på det sublimes har undersökts för att se hur det sublimes kan användas i en gestaltning. Dessa har fungerat som inspiration och för att visa läsaren exempelanläggningar som behandlar det sublimes.

ODINSLUND

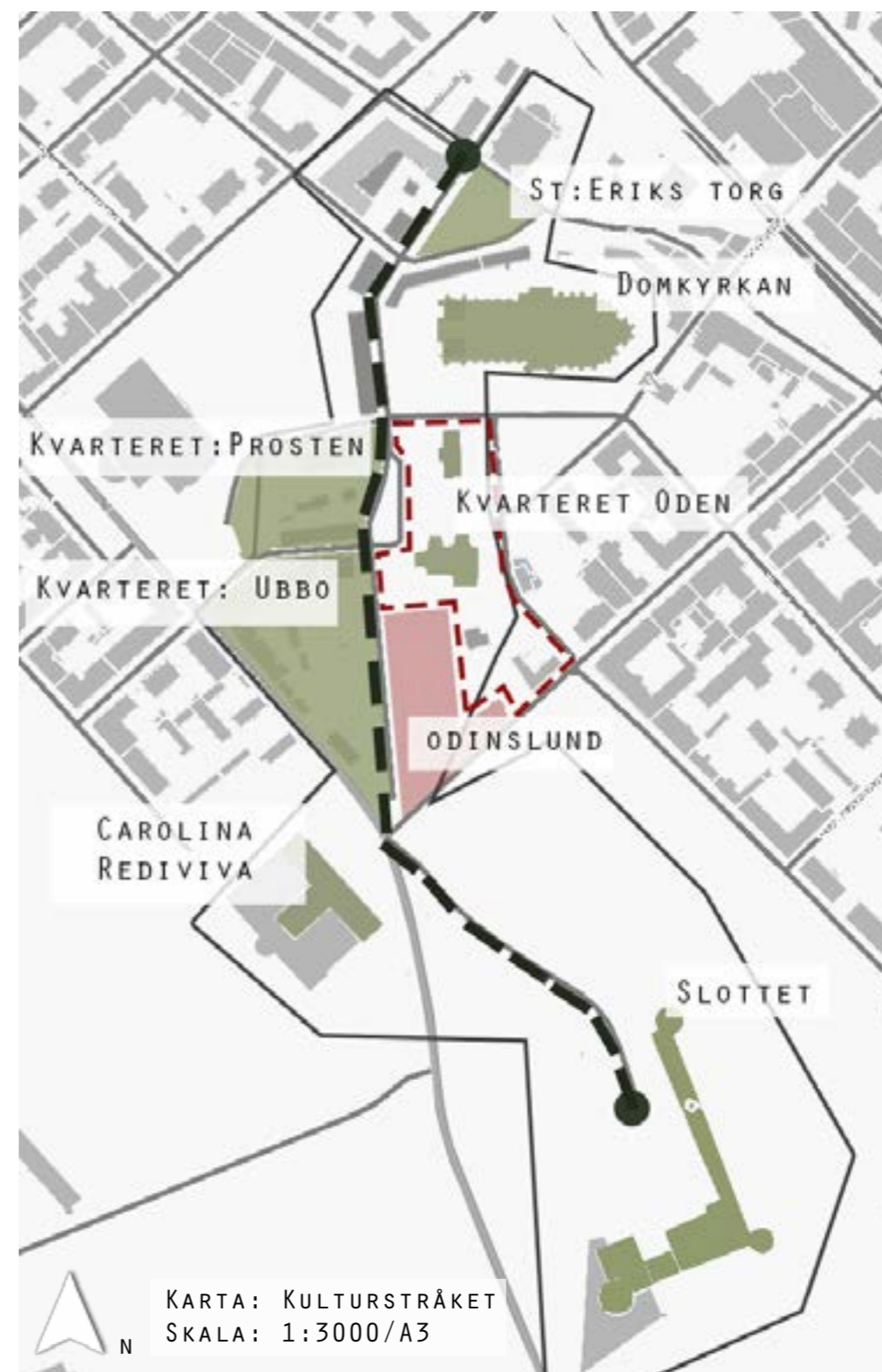
Platsen i sitt sammanhang

På följande sidor presenteras Odinslund i ett sammanhang, i en större kontext. Odinslund är en del av en komplext kulturhistorisk miljö och för att öka förståelsen för koppling till omgivningen presenteras först en DIVE-analys och därefter grönområden i Uppsalas centrala delar.

DIVE-analys

Det kulturhistoriska stråket från St: Eriks torg till Slottet har en historia som sträcker sig bakåt till medeltiden. Stråket har utvecklats i etapper och byggnader har växt fram under olika tidevarv.

Analysen visar att stråket med dess omgivning har ett högt kulturhistoriskt värde. Det centrala läget i staden innebär högre värden. Det eftersom tillgängligheten att ta sig till och uppleva, samt ta del av de kulturhistoriska värdena är god. Stråket bör utvecklas och uppmärksammas för stadsbor och övriga besökare. Uppmärksamheten kan ske genom tydligare entréer, event och tillställningar. Stråket kan idag kännas uppbrutet och otydligt. En sammanhängande belysningsplan, möblering samt markmaterial innebär en tydligare karaktär samt enhetlighet längst med stråket. Odinslund borde vidare utvecklas till en tydligare karaktär och fungera som en målpunkt längst med stråket.

På följande sidor presenteras de områden som är en del av det kulturhistoriska området genom en förenklad DIVE-analys.

ST: ERIKS TORG

Beskrivning

St: Eriks torg är belägen nedanför Domkyrkan och används idag som bilparkering. Torget är triangulärt och definieras av omkringliggande kulturhistoriska byggnader.

1200-1400-talet St: Eriks torg var en viktig handelsplats under medeltiden. Torget fick sitt namn efter St: Erikskällan som är uppkallad efter Kung Erik. Det var på St: Eriks torg som Kung Erik stupade i ett slag mot danska arméer (Uppsala på nätet, 2007)

1700-talet Uppsala drabbas av häftiga bränder där större delen av innerstaden ödeläggs (Åhlén et al, 1948, s 27).

1800-talet Kvarter revs och byggdes på nytt efter Drottning Kristinas rutnätsplan för att förebygga bränder (Åhlén et al, 1948, s 27). År 1809 får St: Eriks torg sin nuvarande utformning och fick nu en större yta för att minska brandspridningsrisken (Uppsala på nätet, 2007)

Tolkning

De historiska spårens är idag synliga på platsen och torgytan har alltid varit öppen. Spår av handel syns dels i närvaron av saluhallen men även i de hantverksbodas som finns runtom torget. Torget är en nod där rörelsestråk möts. Idag har funktionen handel hamnat i skymundan och bilparkeringar hamnat i fokus på torget.

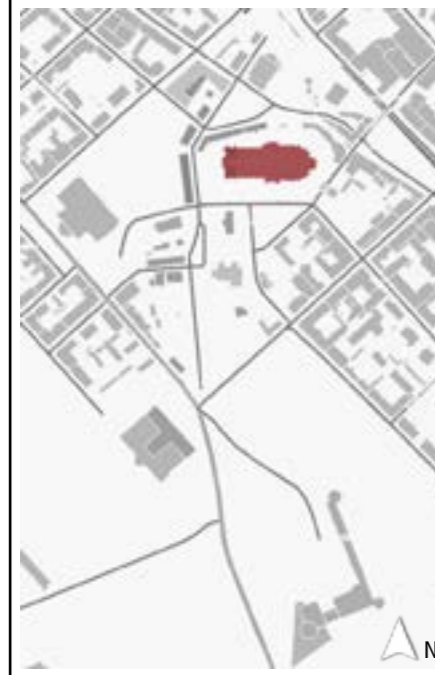
Värdering

Det som är speciellt värdefullt är rumsligheten, torgytans form, närvaron av de kulturhistoriska byggnaderna runt torget. Även det centrala läget har ett högt värde. Dock finns det sårbarhet i vad torget kan utvecklas till på grund av den starka kulturhistoriska närvaron.

Aktivering

St: Eriks torg har stor potential att utvecklas till ett torg som anspelar på historien. Torghandel bör återinföras för en mer gedigen karaktär och parkeringsplatserna bör flyttas. En tydlig markering bör göras på torget för att visa på att det är här kulturstråket börjar.

DOMKYRKAN

Beskrivning

Domkyrkan är belägen på en av Uppsalas högsta punkter, är ett landmärke, bidrar till en tydlig stadssiluett i Uppsala och är en av Sveriges största kyrkor. Framför Domkyrkan finns en öppen fri yta. Mitt emot kyrkan finns Gustavianum, som har en lång historia och innehåller bland annat en bevarad anatomisk teater. Följande information är hämtad från Svenska kyrkans hemsida (2013):

År 1260 Domkyrkan grundlades

År 1435 Invigning av Domkyrkan

1700-Talet Bränderna som drabbade Uppsala drabbade även Domkyrkan. Domkyrkan bebyggdes på nytt i barockstil.

1800-talet Domkyrkan restaureras och får sitt nuvarande nygotiska utseende.

Tolkning

Strukturer från medeltiden väcker intresse tillsammans med den storslagna kyrkan. Frånvaron av trafiken ger ett lugn till platsen.

Värdering

Värdefull historisk karaktär med öppen rumslighet. Topografin runt Domkyrkan samt det medeltida vägnätet är karaktärsskapande och är sårbara för förändringar, då dessa är starkt kopplade till karaktären.

Aktivering

Utvecklad möblering kan underlätta uppehåll på platsen. Markbeläggningen bör rustas upp i stil med den nuvarande karaktären, vilket består av smågatsten och natursten.

KVARTERET PROSTEN

Beskrivning

Ärkebiskopsgården i kvarteret Prosten är klassad som byggnadsminne och området får inte bebyggas ytterligare (Länsstyrelsen Uppsala län, 2013),

- År 1737–44** Ett flertal byggnader byggs i kvarteret samt ett stall. Ett trevåningshus av sten uppfört delvis på grunden till det medeltida domprosthuset. Envånings bostadsflyglar byggs upp 1740 och används som bostäder av biskopens tjänstefolk.
- År 1789** Stallbyggnaden i tomtens södra del uppförs och innehöll ursprungligen även andra ekonomiutrymmen.
- År 1879** Muren som omgärdar bebyggelsen och trädgården byggs.
- År 1971** Stallet byggs om för kontorsändamål.

Tolkning

Kvarteret har en lugn karaktär med tydliga spår av historien. De pampiga byggnaderna i ljusa kulörer väcker intresse.

Värdering

Det som är av särskilt värde är muren, som genom åren rustats upp, samt de kulturhistoriska byggnaderna.

Aktivering

Genom att öppna upp kvarteret för caféverksamheter kan fler stadsbor samt besökare uppleva den lugna karaktären på platsen. I övrigt bör inga större förändringar ske.

KVARTERET UBBO

Beskrivning

Kvarteret Ubbo har en lång historia och är idag en debatterad plats i och med byggplanerna på ny byggnad i kvarteret. Följande information är hämtad ur Stadsbildens framtid: Om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala (1964, s 35), om inget annat anges.

- 1700-talet** Kvarteret var bebyggt längs samtliga sidor, dock utan att vara slutet mot omgivningen. Men en brand år 1870 innebar att byggnader som vätte ut mot Odinslund ödelades och gården öppnades upp mot Odinslund.
- År 1874-76** Ett flertal mindre bostäder, uthuslängor samt verkstäder byggs. År 1874-76 uppförs ett trevåningshus för att användas som bostadshus. Byggnaden kom senare att användas av bland annat Uppsalas läkarförening, Kalmars nation och därefter som flickskola (Lindska skolan). Byggnaden köptes av Uppsala Domkyrkoförsamling och användes som församlingshem. Idag ägs byggnaden av ett fastighetsbolag med goda kunskaper om kulturbyggnader och kallas för Villa Anna och används som hotel och restaurang (Villa Annas hemsida. 2013).
- År 1929** Studentbostadshuset ”Gubbyllan”, byggs vilket är Uppsala universitets första studentbostad.

Tolkning

Kvarteret rymmer ett flertal kulturhistoriska byggnader som är av särskilt värde för kulturarvet.

Värdering

Otydliga gränser mellan privat och offentligt. Kvarteret kan klara av förändringar och tillägg men dock bör dessa vara av en karaktär som smälter in i helheten.

Aktivering

Öppna upp och öka aktiviteterna i kvarteret. Eftersom det finns planer på en ny byggnad är det viktigt att denna är av en karaktär som samspelar med det övriga bebyggelsen samt att det finns plats för kommers så som caféer för att öka aktiviteterna. Detta kan innebära att Odinslund uppmärksammas, då platsen angränsar till kvarteret.

DEKANHUSET I KVARTERET ODEN

Beskrivning

Dekanhuset är en av de få byggnader som bevarats i centrala Uppsala med liknande arkitektur. Byggnaden används idag som kontor av Statens fastighetsverk. (Statens fastighetsverk, 2013)

- År 1326** Skarabiskopen Sigfrid skänker en byggnad, där Dekanhuset är belägen idag, till dekanatet.
- År 1447** Byggnaden förstörs i en brand. Fem år senare bygger ärkebiskopen ett stenhus på samma tomt.
- År 1741–46** Akademimästaren Peter Julin köper byggnaden och bygger en fyravånings institutsbyggnad av sten, med det befintliga stenhuset som utgångspunkt. I byggnadens norra del finns det rester av ett medeltida hus.
- 1800-talet** Dekanhuset får sitt nuvarande utseende 1869 i nyklassicistisk stil. Byggnaden disponeras år 1837-69 av Katedralskolan och senare år 1960 av folkskoleseminariet.

Tolkning

Byggnaden har en tidstypisk arkitektur som är ett viktigt inslag längst med kulturstråket och för Uppsala.

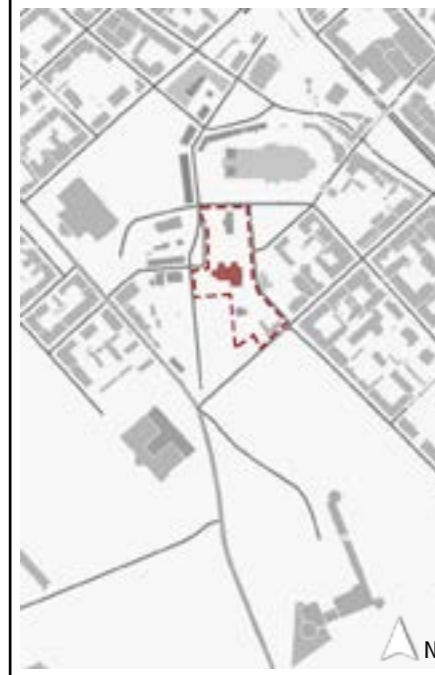
Värdering

Byggnaden har delar som är bevarade från 1300-talet som är av betydelse för det kulturhistoriska arvet. Läget mellan Domkyrkan samt Helga Trefaldighetskyrkan innebär att förändringar i eller omkring byggnaden kan innebära visuell påverkan.

Aktivering

Byggnaden bör i fortsättningen ha samma funktion, dock bör det finnas möjligheter för evenemang eller andra tillägg i eller omkring byggnaden, så att stadsbor samt besökare kan ta del av kulturhistorian. Men det är viktigt med underhållet av tomten och byggnaden för att bevara och inte förändra den befintliga karaktären i området

HELGA TREFALDIGHETSKYRKAN: KVARTERET ODEN

Beskrivning

Helga Trefaldighetskyrkan är kyrkligt kulturminne och är idag omtyckt under högtider såsom dop och bröllop. Följande information är hämtad ur Stadsbildens framtid: Om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala (1964), om inget annat anges.

- 1200-talet** Kyrkan byggs upp med tillhörande förrådsbostad med spår av medeltiden.
- 1300–1400-talet** Tillbyggnationer sker och utseendet ändras.
- 1800-talet** Kyrkogården med tillhörande gravar i samband med försköningen av staden och när Odinslund omvandlades till promenadstråk.
- 1900-talet** Förrådsbyggnaden blir till prästbostad.

Tolkning

De historiska spåren är idag synliga och väcker intresse. Kyrkans arkitektur är speciell och närvaron av kyrkan innebär ett visst lugn och harmoni till området, främst till Odinslund. Platsen framför kyrkan är öppen och används idag som parkering.

Värdering

Kvarteret Oden är sårbar för förändringar när det gäller karaktär och struktur. De kulturhistoriska byggnaderna samt miljö är viktiga ur ett kulturhistoriskt perspektiv.

Aktivering

Rumsligheten samt möblemang bör bearbetas framför Helga Trefaldighets kyrka och parkeringen bör flyttas. Prästbostaden bör inte hamna i skymundan, genom en visuell koppling kan den bli mer medverkande till kulturstråket.

CAROLINA REDIVIVA

Beskrivning

Carolina Rediviva är Sveriges största och äldsta universitetsbibliotek och är idag statligt byggnadsminne. Platsen framför den monumentala byggnaden är öppen och trafikerad. Carolina Rediviva är byggd på en av stans högre punkter och härifrån finns en siktlinje ut mot centrum. (Statens fastighetsverk, 2013)

- År 1819 Byggnationer av Carolina Rediviva startar.
- År 1841 Byggnaden får funktionen bibliotek och invigs.
- År 1993 Carolina Rediviva förklaras som statligt byggnadsminne

Tolkning

Placeringen vid korsningen mellan Dag Hammarsköldsväg, Drottninggatan samt övre Slottsgatan innebär störningar i rumsligheten framför byggnaden. Stor trafikmängd tillsammans med gång- och cykeltrafiken gör platsen rörig och osäker. Platsen framför Carolina uppfyller inte någon funktion annat än cykelparkering och passage.

Värdering

Siktlinjen från Carolina Rediviva ner mot centrum har en historisk betydelse och skapades genom Drottning Christinas stadsplan. Siktlinjen ger god överblick och väcker intresse. Trevägs-korsningen skapar osäkerhet hos fotgängarna och försvagar kopplingen mellan Carolina Rediviva, Slottet samt Odinslund.

Aktivering

Försöka minska trafikmängderna. Fylla den öppna ytan framför Carolina Rediviva med lockande funktion och väcka intresse och uppehållsmöjligheter.

UPPSALA SLOTT

Beskrivning

Uppsala Slott är tillsammans med Domkyrkan de byggnader som skapar en tydlig stadssiluett till Uppsala. Drottning Christinas väg som sträcker sig mellan Slottet och Drottninggatan är en del av den historiska kröningsvägen mellan Domkyrkan och Slottet. Slottsbacken är trädbevuxen, öppen och används under olika evenemang och högtider. Bland annat har det blivit tradition att samlas i Botaniska trädgården samt på Slottsbacken för att se fyrverkerier under första advent. (Uppsala Slott Rikssalen, 2012)

- 1500-talet Slottet byggs upp på en strategiskt högt punkt av Gustav Vasa som en befästning för att skydda mot fiender.
- År 1567 Sturemorden sker på slottet.
- År 1654 Drottning Kristinas tronavsägelse läses upp i Slottet.
- 1700-talet Slottet brinner. Återuppbyggnad sker därefter i långsam takt.
- 1800-talet Botaniska trädgården var slottsträdgård fram till att Dag Hammarskölds väg byggdes och avskiljde trädgården från Slottet och åsen.

Tolkning

Platsen har en viktig historisk betydelse och de historiska spåren är läsbara. I Slottsbacken finns storvuxna träd av hög kvalitet och parken har goda rekreationsvärden.

Värdering

Det som är särskilt värdefullt är kröningsvägen som är kopplingen mellan Odinslund och Slottsbacken och Slottet.

Aktivering

Kopplingen mellan Slottet och Odinslund samt de övriga delarna längst med kulturstråket är viktig. Därför bör kröningsvägen förstärkas och vara en sammankopplad enhet, för att skapa en tydlig helhetsbild.

Det som är av betydelse av DIVE-analysen för den kommande gestaltningen är:

- 1 Att gestaltningen samspelar med det omgivande kulturhistoriska miljön för att skapa en sammanhängande helhet.
- 2 Att den kommande gestaltning är uppseendeväckande för att locka till uppehålle och fungera som målpunkt längs med kulturstråket.
- 3 Att de historiska strukturerna i Odinslund bevaras och förtydligas och får vara en del av gestaltningen.
- 4 Kvarteret Ubbo och Helga Trefaldighetskyrkan är det område samt byggnad som angränsar till Odinslund. I den kommande gestaltningen är det viktigt att dessa är delaktiga och en del av den kommande gestaltningen för att skapa en sammanhängande helhetsbild.

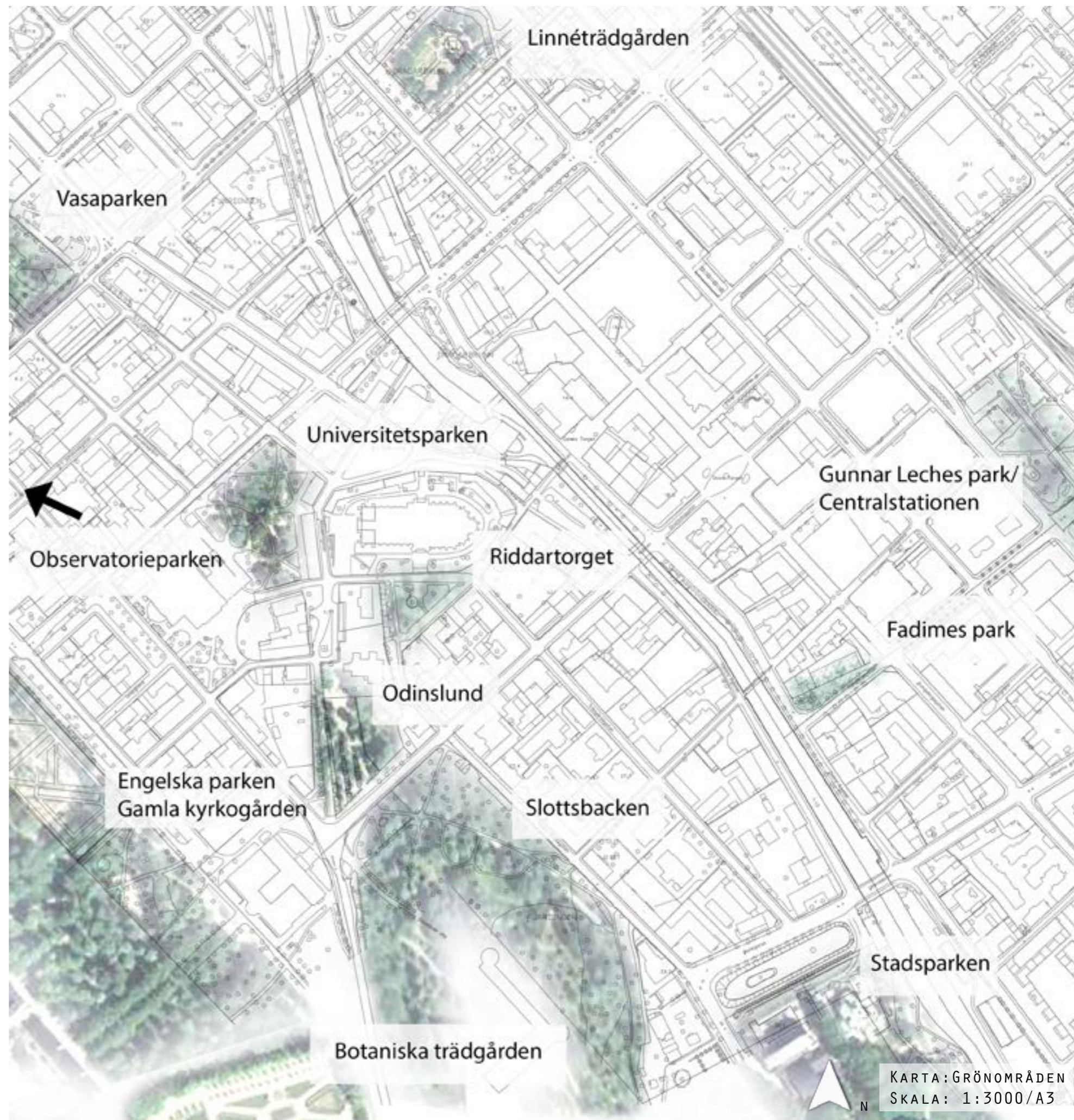
Grönområden

Uppsala är en grön stad med god närhet till grönområden. I den centrala delen finns det ett flertal grönområden i form av parker insprängda. Från ett större sammanhang bildar dessa tillsammans gröna transportkorridorer för flora och fauna. De fungerar även som stadens gröna lungor.

Kartan till höger visar de flertalet grönområden som finns den inre stadskärnan.

Det som är av betydelse för den kommande gestaltningen är:

- 1 Att inhemska växtmaterial väljs för att inte konkurrera ut det naturliga växtmaterialbeståndet i Uppsala, vilket är en viktig del i det biologiska samhället. I förslaget bör även växtmaterial planteras i rätt ståndort.
- 2 Uppsalas många grönområden, där Odinslund ingår, bildar tillsammans sammankopplande gröna transportkorridorer för flora och fauna. Det är viktigt att Odinslund även i fortsättningen kan fungera som ett grönområde och skydd för flora och fauna.

KARTA: GRÖNOMRÅDEN
SKALA: 1:3000/A3

ODINSLUND

På platsen

På följande sidor presenteras Odinslunds historia, därefter inventeringar och sist presenteras analyser. På slutet av denna huvudrubrik sammanfattas det som är av betydelse för den kommande gestaltningen.

Historia

Odinslund är en offentlig plats belägen i den centrala delen av Uppsala. Platsen angränsar till Drottninggatan, Helga Trefaldighetskyrkan samt kvarteret Ubbo och Oden. Området som Odinslund befinner sig i anses tillhöra de historiskt mest förtätade i Sverige (Ehn et al 1964, s. 26). De monumentala byggnaderna runt om platsen reflekterar en del av historien och ett flertal av dem är officiellt registrerade byggnadsminnen, bland annat Helga Trefaldighetskyrkan (Länsstyrelsen Uppsala län, 2013).

Odinslund namngavs år 1660 efter en grupp aspar och alar som växte invid Helga Trefaldighetskyrkan belägen i kvarteret Odin, därav namnet Odinslund (Nevéus et al 1987, s. 25). Carl von Linné fick år 1759 uppdraget av trädplanteringskommittén att plantera en allé från Gustavianska Akademiporten upp till Slottsbacken. Odinslund bestod av grus och Linné förstod att jorden behövde bearbetas. Trots invändningar om ett sådant arbete fraktade han jord till allén och planterade två trädrader. Senare år 1765 kom domprosten Låstbom att plantera ytterligare två trädrader. (Nevéus et al 1987, s. 26). Odinslund var innan trädplanteringen ödlig och bestod i den norra delen av Helga Trefaldighetskyrkans dåvarande kyrkogård som så småningom kom att flyttas. I samband med trädplanteringen fick platsen en annan betydelse och blev stadens första offentliga promenadstråk (Alving 1923, s. 122). Träden från denna tid finns dock inte kvar och har kontinuerligt ersatts med träd av olika arter, planterade i samma läge som de tidigare trädraderna (Nevéus et al 1987, s. 25).

Odinslund planerades och fick sitt nuvarande markläge år 1832. Kung Carl Johan bekostade arbetet och samma år restes en obelisk i den norra delen där kyrkogården en gång legat, till minnet av Gustav II Adolf (Nevéus et al 1987, s. 26).

Idag används Odinslund ibland som en samlingsplats för konserter och demonstrationer. Enstaka sommardagar använd platsen för boulespel, i övrigt är platsen folktom större delen av dygnet. Till vänster om Odinslund, i kvarteret Ubbo finns ett flertal ateljéer, bland annat har den lokale Uppsalakonstnären och skulptören Staffan Östlund varit aktiv här under 1900-talet. Trädgården utanför ateljén utsmyckas av hans skulpturer och under Kulturnatten besöks platsen av 10 000 besökare. I samma ateljé där Östlund verkat har även August Strindberg och Karin Boye verkat och bott (Östlund, 2013).

En stiftelse vid namn Odinslund har inrättats för att bevara Odinslund och dess unika miljö samt Östlunds verk. Deras visioner är att skapa en skulpturpark och ge stipendier till konstnärer med flera för att bo och vara verksamma på platsen under kortare tider (Östlund, 2013). Idag finns det även en annan stiftelse vid namn Vårda Uppsala som arbetar för att bevara och värna om Uppsalas äldre delar, så som Odinslund.

Under senare tider har Odinslund blivit en allt mer debatterad plats. En artikelsökning med ämnesordet Odinslund i Uppsalas nya tidning resulterade i ett flertal debattartiklar med delade åsikter om platsens framtid. Anledningen är att det finns en detaljplan från 1966 för kvarteret Ubbo där det framgår att en del av marken som vänder sig mot Odinslund inte får bebyggas. Dock ges det tillåtelse att bygga en ny byggnad centralt i kvarteret och funktionen i den nya byggnaden får endast vara samlingslokal och/eller handel (Uppsala kommun, 1966).

Terrasserna och trädraderna.

Idag är Odinslund till större delen av tiden folktom.

Odinslund avgränsas av en häck mot Drottninggatan och med stenpollare mot processionsvägen.

Helga Trefaldighetskyrka och Domkyrkans är identitetsskapande byggnader i området runt Odinslund..

I den sydöstra delen finns det en smitväg som används frekvent.

Den trafikerade trevägskorsningen, mellan Dag Hammarsköldsväg, Drottninggatan och Övreslottsgatan. Till vänster syns Odinslund.

Bild 1. Obelisk som restes till minne av Gustav II Adolf. Upphovsman: Michael Gustaf Anckarsvärd (År 1833).

1833

Bild 3. Vy mot Carolinabacken och Uppsalaslott. Upphovsman: Erik Vilhelm Le Moine. Målningen är utförd någon gång mellan åren 1800-1850.

~ 1800 - 1850

Bild 5. De fyra alléerna i Odinslund. Mellan Drottningsgatan och Odinslund fanns bänkar uppställda. Upphovsman: Heinrich Osti (År 1860 - 1868).

1860 - 1868

(ÅR)

1842

Bild 2. Perspektiv mot Carolina Rediviva. I förgrunden syns terrassingarna i Odinslund. Upphovsman: John Way (År 1842).

OKÄND

Bild 4. Siktlinje från Carolinabacken mot Gustavianum. På oljemålningen syns även Domkyrkan och Helga Trefaldighetskyrkan. Upphovsman: Johan Gustaf Härstedt (År Okänd)

1877

Bild 6. Odinslunds främsta funktion var att fungera som en promenadpark. Upphovsman: Alexander, Nay (År 1877).

Bild 7. Häcken som avgränsar Odinslund mot Drottningsgatan har under historiens gång tagits bort och omplanterats ett flertal gånger. Upphovsman: Henri Osti (År 1890-1893).

1890 - 1893

Bild 9. Alléerna bildar tillsammans en perlarsal. Upphovsman. Paul Sandberg. (År Okänd).

OKÄND

Bild 11. Studenter firar i Odinslund under Valborgsmässoafton. Upphovsman: Okänd (År 1940-1950).

1940 - 1950

1901

Bild 8. Trädraderna bildar tydliga siktlinjer och riktningar. Upphovsman: Henri Osti (1901).

1937

Bild 10. En häck avgränsar Odinslund mot Helg Trefaldighetskyrkans tomt. Upphovsman: Axel Sagerholm (1937).

1961

Bild 12. Odinslund har använts för demonstrationer, evenemang och andra viktiga händelser. Nedan syns Dag Hammarskölds kortage mot kyrkogården. Upphovsman: Uppsala-Bild (År 1961).

Inventering

Nedan presenteras inventeringar över Odinslund.

Klimat

Väderförhållanden observerades under ett flertal tillfällen under olika tidpunkter på dagen. Inventeringen visade att Odinslund inte är utsatt för starka vindar och befinner sig i ett skyddat läge. Avenbokshäckarna mot Drottninggatan samt terrasseringarna från väster mot öster innebär mindre utsatthet av de Uppsaladominerande sydvästvindarna. Odinslund är en plats belägen i ett soligt till halvskuggigt läge.

Material och utrustning

Odinslund består utav ett fåtal material och utrustning. Marken utgörs av grus och gräsytor och det växtmaterial som finns på platsen är ask, lönn, avenbokshäckar samt ligusterhäck. Växtmaterialet är i friskt skick, dock är årstillväxten liten. Alléstrukturerna är inte tydliga idag, där fjärde raden från kvarteret Ubbo är den glesaste raden.

Till väster och norr avgränsas Odinslund mot omgivningen av pollare som är sammankopplade med kedjor. Gräns mellan Odinslund och kvarteret Oden markeras med ett stängsel medans gränsen mot Drottninggatan markeras med avenbokshäckar.

Odinslund är inte utrustad med belysning, men däremot är processionsvägen utrustad med armaturer som återkommer längs med vissa delar av kulturstråket.

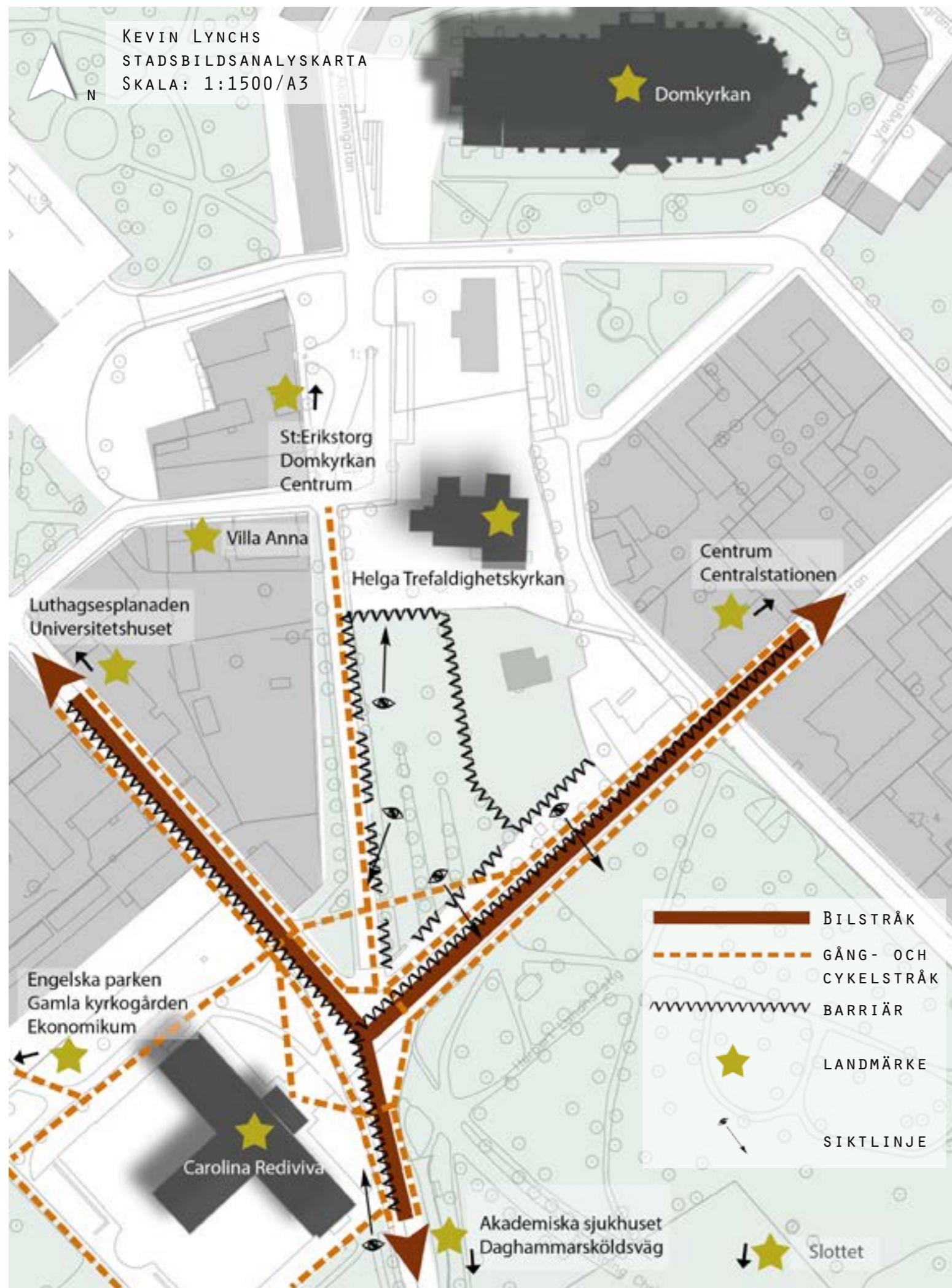
Parkbänk, soptunna och papperskorg.

Avenbokshäck mot Drottninggatan.

Stenhällar som är sammankopplade med kedjor.

Analys

Nedan presenteras analyser över Odinslund.

Kevin Lynchs stadsbildsanalys

Analys enligt Lynch visar att bilvägarna är både en fysisk och en visuell barriär där bullret innebär negativ påverkan för uppehåll både i och runtomkring Odinslund. Bilvägen försämrar även kopplingen över till Slottsbacken.

Trots att Odinslund är synlig för sin omgivning känns platsen avskild. Anledningen kan vara den låga skötseln av grösytor samt att hela Odinslund är ingärdad. I nordväst omgärdas platsen av pollare som är sammankopplade med grova gjutjärnskedjor, vilket skapar en tydlig barriär. Gränsen mellan Odinslund samt kvarteret Oden omgärdas av stängsel samt av en ligusterhäck och mot Drottninggatan av avenbokshäckar som tillsammans bildar visuella samt fysiska barriärer.

Odinslunds centrala läge och omgivningen med olika målpunkter innebär stor rörelse runt platsen. Dock visade analyserna att människor hellre passerar förbi Odinslund än att passera igenom. Detta beror på de barriärer som omgärdar platsen men även att det inte finns några målpunkter eller attraktioner i Odinslund som innebär uppehåll samt rörelse in till platsen. Det finns en smal gångpassage genom Odinslunds sydvästra del, vilket faller naturligt då denna är i riktning mot övergångsstället över Övre Slottsgatan och mot centrum.

Rumslighet

Odinslund består utav tre typer av rum.

- 1 Den ena är det stora öppna rummet som flyter ut i omgivningen och som delvis ramas in av några träd. Denna del av Odinslund är den som störs minst av bilvägen, vilket beror på den visuella avskärmningen av trädstammarna.
- 2 Den andra är de tämligen avlånga rummen som finns mellan alléerna och som sträcker sig i vertikalriktningen. Dock kan dessa avlånga rum kännas odefinierade ibland då alléerna är uppbrutna. Även dessa rum flyter ut i omgivningen
- 3 Det tredje rummet finns avsesid de tidigare nämnda rummen. Detta rum avskärmas från Odinslund genom ett elskåp och störs av Drottninggatan.

Rum 1

Rum 2

Rum 3

SWOT-analys

Styrkor

- Det centrala läget i staden.
- Den kulturhistoriska omgivningen samt det centrala läget i anslutning till kulturstråket.
- Trädraderna som har en lång historia.
- Terrasseringarna som skapar intresse till platsen.
- Närheten till Domkyrkan samt Helga Trefaldighetskyrkan, då kyrkor ofta är en källa till det sublima.
- Odinslund har god potential till att bli en mer definierad offentlig miljö med tydlig karaktär.
- Potential att utvecklas till ett offentligt rum där stadsborna kan besöka för reflektion och vila.

Svagheter

- Odinslund drar idag inte uppmärksamhet till sig och används obetydligt av stadsborna.
- Bilvägarna är både en fysiska samt visuella barriärer.
- Kulturmiljön som är känslig för förändringar.
- Topografin kan innebära svårtillgänglighet.
- Trädtrader som inte längre bildar tydliga rader. Fåtal sittplatser.

Möjligheter

- Genom tydligare entréer kan Odinslund bli uppmärksammas och mer tillgänglig.
- Topografin kan tillgängliggöras genom terrasseringar, trappor och ramper.
- Trädtrader som kan kompletteras.
- Potential till att bli ett tillgängligt offentligt rum som väcker harmoni, reflektion och lugn hos stadsbor samt besökare.
- Ny byggnad i kvarteret Ubbo kan innebära ökad rörelse och uppmärksamhet till Odinslund.

Hot

- En ny byggnad i kvarteret Ubbo kan påverka den kulturhistoriska miljön som Odinslund är en del av.
- Om platsen inte uppmärksammas och kommer till användning är risken stor att platsen i fortsättningen enbart passeras och inte kommer till sin fulla potential.

Sammanfattning av det som är av betydelse för kommande gestaltning:

Historia:

- 1 Den historiska inventeringen visar att Odinslund är en komplex plats med en historia som har betydelse för Uppsalas kulturhistoriska arv. Det är viktigt att den kommande gestaltningen tar hänsyn till historien och inte sidosätter detta.

Inventering:

Klimat

- 1 Väderförhållandena på platsen är fördelaktiga, då platsen är skyddad och inte vindsutsatt. Det finns soliga till halvskuggiga lägen men inga lägen som är i helt skugga.

Material och utrustning:

- 1 Odinslund består utav ett fåtal material och utrustning.
- 2 Markskiktet består utav grus och underskötta gräsytor.
- 3 Växtmaterialet består utav ask, lönn, avenbok samt liguster.
- 4 Platsen omgärdas av stenpollare som är sammankopplade med kedjor, gunnebostängsel mot Kv. Oden och avenbokshäckar mot Drottninggatan.

Analys:

Kevin Lynch

- 1 Gränsen mellan Odinslund samt kvarteret Oden omgärdas av stängsel samt av en ligusterhäck och mot Drottninggatan av avenbokshäckar som tillsammans bildar visuella samt fysiska barriärer. Tillsammans innebär dessa gränsskapande element att rörelserna in till Odinslund förhindras.

- 2 Det finns en smal gångpassage genom Odinslunds sydvästra del, vilket faller naturligt då denna är i riktning mot övergångsstället över Övre Slottsgatan och mot centrum.

- 3 Det finns goda siktlinjer från och till Odinslund och ett flertal landmärken i närheten av Odinslund, exempelvis Domkyrkan, Carolina Rediviva, Villa Anna och Helga Trefaldighetskyrkan.

Rumslighet

- 1 Odinslund består utav tre rum:
Den ena är det stora öppna rummet som flyter ut i omgivningen och som delvis ramas in av några träd. Denna del av Odinslund störs minst av bilvägen, vilket beror på den visuella avskärmningen av trädstammarna.
- 2 Den andra är de tämligen avlånga rummen som finns mellan alléerna och som sträcker sig i vertikalriktningen. Dock kan dessa avlånga rum kännas odefinierade ibland då alléerna är uppbrutna. Även dessa rum flyter ut i omgivningen.
- 3 Det tredje rummet finns avsides om de tidigare nämnda rummen. Detta rum avskärmas från Odinslund genom ett elskåp och störs av Drottninggatan.

DET SUBLIMA

Det sublimes

Odinslund är en plats med sublimes kvalitéer. För att öka förståelsen av begreppet ges nedan en definition, en historisk beskrivning och därefter ges tre exempel på anläggningar som tagit hänsyn till det sublimes.

Ett svårfångat begrepp

Begreppet sublim kommer från latinska sublimis och betyder upphöjd, storslagen (Nationalencyklopedin, 2013). Det sublimes syftar på de företeelser där människan blir överväldigad och möjlighet att uppfatta, känna och uttrycka en tanke eller känsla begränsas (Shaw 2006, s. 3). Företeelserna kan vara det som väcker tankar och känslor såsom smärta, välbehag, glädje, sorg och lättnad. Detta innebär att begreppet blir svårdefinierbart då upplevelser, tankar, känslor och definitionen av det sublimes är individuella. Ett berg är ett exempel på ett sublimt objekt där många överväldigas av Moder Jords närvaro och hennes storslagenhet. Exempelvis kan däremot en byggnad eller en anläggning upplevas sublimt av en individ men inte av en annan. Detta beror på erfarenheter, smak och tycke men även vad på man associerar olika objekt och upplevelser till. En revolution kan vara sublim genom att den bär folk med sig, inspirerar dem med idéer och övertygar dem om att världen kan förbättras (Shaw 2006, s. 2). En tanke, en hjältemodig handling eller en sinnesstämning är andra exempel på det som kan ge upphov till upplevelser av det sublimes.

Historia

Nedan ges en historik av begreppet sublim från antiken fram till idag samt en beskrivning av teoretiker som behandlat det sublimes. En översiktlig beskrivning ges för att förmedla en förståelse och en tydlig bild av det sublimes.

Antiken

Den första skriften som behandlar teorin om det sublimes heter Peri Hupsos (Litterär storhet) och är daterad till 100-talet e.kr. I dokumentet framgår det inte vem författaren är, dock har skriften tillskrivits greken Dionysius Longinus då detta namn dyker upp i innehållsförteckningen av verket. Men osäkerheten är stor (Longinus 1997, s. 12). Författaren förklarar hur det sublimes kan användas som ett verktyg

inom den retoriska världen, vilket var det främsta användningsområdet, och hur man kan nå litterär storhet. Genom att använda sig av en viss retorik, så som tempusbyten, stegringar och perspektivskiften kunde talare, författare och poeter fånga samt övertala en publik (Shaw 2006, s. 13).

Longinus jämförde beteendet hos en person som upplevde det sublimes med en som var berusad. Han menade att detta beteende innebar att känslor som inte hade med ämnet att göra tog över. Åhöraren betar sig olämpligt och upplever ingenting, talaren hamnade då i extas men inte åhöraren (Longinus 1997, s. 17). Nedan följer ett citat skriven av Longinus som förklarar att det upphöjda, sublimes kan hänföra människor utan att själva kunna styra det.

”Ty det upphöjda leder inte åhörarna till rationell övertygelse utan för dem utom sig själva, och med sin förmåga att hänföra tar det förunderliga alltid loven av det rent övertalande och behagande, eftersom det övertalande för det mesta står under vår egen kontroll medan det jag talar om utövar ett obetvingligt våld och herravälde och övervinner varje åhörare.”

(Longinus 1997, s. 14)

Vidare förklarar han att storslagenhet, det sublimes, är medfött och det är inte möjligt att lära hur det ska upplevas samt kännas. En konstlärare om litterär höghet eller storhet skulle innebära en försämring av samt inte ge rättvisa till naturens verk (Longinus 1997, s. 14). Men för att förstå och värdera vad som är upphöjt krävs erfarenhet (Longinus 1997, s. 19). Storhet har ingen skala och kan inte mätas. Longinus ger alltså aldrig en direkt definition av det sublimes utan beskriver hur man kan öka medvetandet om vad den upphöjda stilen kan vara och anger källor till begreppet. Nedan beskrivs ytterligare några av Longinus källor till det sublimes (Olsson 1997, s. 97):

1. Förmåga att utforma stora och kraftfulla tankar.
2. Förmåga att gripas och ryckas med av ämnet.
3. Behärskandet av tankens och språkets bilder.
4. Behärskandet av ett ädelt och äkta språk, vilket innefattar ordval, figurer och metaforer.

5. Förmåga att sammanfoga delarna till en harmonisk helhet.

Longinus talar om den klassiska formen av litterär storhet, vilket även kallas för det ljussublime. Detta handlar om det som överskrider människans mått och om gränslandet mellan människan och det gudomliga (Olsson 1997, s. 99). Förhållandet är att subjektet (människan) möter objektet och det sublimes upplevs. Subjektet som utövar konsten kan aldrig vara en slav utan måste vara en fri ande och medveten om handlingarna och konstläraren (Olsson 1997, s.99).

Romantiken

Det sublimes kom att hamna i skymundan trots att det fanns tillgängligt material skrivet på latin. Men ämnet blev mer uppmärksammat när fransmannen Despréaux Boileaux översatte det latinska verket skapat av Longinus till franska år 1674. Begreppet fick dock renässans och en central roll under mitten på 1700-talet genom engelskmannen William Smith´s översättning. Det sublimes kom att tolkas och behandlas vidare av flera andra engelska teoretiker, så som Edmund Burke, Immanuel Kant med flera.

Boileaux gav en annan betydelse till det sublimes än Longinus retoriska inriktning och hans antydning av det sublimes som en stil. Boileaux förklarar det sublimes som en kraft som väcker känslor. Det sublimes var den dimension i konsten som inte kunde bevisas eller demonstreras, utan är det fenomen som hänför samt får oss att känna. Begreppet fick nu en mer allmänestetiskt innebörd (Olsson 1997, s. 101).

Under 1700-talet var det sublimes något som uttrycktes flitigt inom konstensvärlden. Fenomenet exemplifierades, var motsatsen till det sköna och kunde, till skillnad från tidigare, undersökas empiriskt (Olsson 1997, s. 103). Det sublimes sammankopplades med det skallösa och kunde inte mätas. I konsten tog konstnärerna hjälp av naturen samt mörka intensiva färger för att visa på det sublimes och skapa känslor hos betraktaren. Estetiken förhöjdes bland annat med hjälp av blixtrar, skummande oceaner, stora vattendrag, höga berg och vulkaner. Under detta decennium försökte konstnärer och teoretiker att bryta sig loss från det

välordnade vackra och använde det sublimes som ett verktyg för det ändamålet (Olsson 1997, s. 104).

Det sublimes kom att även bli ett centralt begrepp inom landskapsarkitekturen. I England användes det sublimes för att överaska, skapa kontraster och väcka känslor hos besökaren. Anläggningarna iscensattes för att stimulera fantasin och naturen fick en allt mer central roll. Mystik, oförutsägbarhet och det exotiska blev nyckelord i romantikens landskapsarkitektur.

Nedan beskrivs de två främsta teoretikerna, Edmund Burks och Immanuel Kants tolkningar samt beskrivningar av det sublimes under romantiken.

Edmund Burke

Filosofen, författaren och politikern Edmund Burke är en av de främsta teoretikerna som behandlat det sublimes under romantiken. Han gav begreppet en annan innebörd och ökade tron på jagets upplevelser och skapandets förmåga (Olsson 1997, s. 103). Filosofin och psykologin som en undersökning av människans passioner ersatte den tidigare retoriska analysen av begreppet. Det handlar om hur människan erfar, snarare än frambringar det sublimes (Olsson1997, s. 105).

År 1757 publicerade Burke *Filosofisk undersökning om ursprunget till våra begrepp om det sublimes och sköna*, i vilket han åtskiljer det sublimes från det sköna. Burke skriver närmare om det skräcksublime och definierar källor till vad som ger upphov till det. Följande citat beskriver hans definition av det skräcksublime

”Allt som på något vis är lämpat att väcka tankar på smärta och fara, det vill säga allt som är på något sätt skräckinjagande, eller som berör skräckinjagande föremål, eller som verkar på samma vis som skrällen är en källa till det sublimes.”

(Burke 2003, s. 67)

Allt som orsakas av skräck är grunden till det sublimes. Bakomliggande orsaker kan vara såsom mörker, styrka, väldiga mått, kontraster, storslagenhet och växlingar mellan mörker och ljus (Longinus 1997, s. 107). Jagets upplevelser och sinnesintryck som ger upphov till hur vi upplever och känner var inte

beroende av eller kopplad till Gud och uppstår när vårt minne blir överfullt (Shaw 2006, s. 49). Det är främst genom våra känslor och associationer som det mesta påverkar oss och får oss att uppleva och känna det sublima (Burke 2003, s.188).

Burke menar att de tankar som ger upphov till smärta är kraftfullare än de som är ett resultat av välbehaget. Jaget påverkas djupare av plågor än av vällust och välbehag (Burke 2003, s. 67). Betoningen ligger i att det sublima aldrig väcker känslor av ren skräck. Det handlar snarare om att känslan av fara och hot kan hållas tillbaka, vilket ger betraktaren en förnimmelse, inte av välbehag (pleasure) utan av förtjusning (delight)(Burke 2003, s. 106).

Det sköna skiljdes från det sublima genom att Burke kategoriserade det sköna som det feminina och det sublima som maskulint (Shaw 2006, s. 61). Han drog liknelsen att det sublima var liknande en faders auktoritet och dominans medan skönheten var liknande en moders förkärlek och överseende (Shaw 2006, s. 57). Dessa två begrepp var motsatserna till varandra och det sköna representerade ljus, ömhet, det lugna, det kraftlösa och det som väckte välbehag. Skönhet är en social egenskap. Burke förklarar att män dras till kvinnor av naturens lagar men att de stannar hos en kvinna på grund att hon ger upphov till välbehag (pleasure) samt på grund av hennes personliga skönhet och sociala egenskaper. Detta sköna ger en känsla av glädje, njutning, ömhet och vi vill skåda och gärna ha skönheten i vår närhet och bilda ett samspel sinsemellan(Longinus 1997, s. 72).

Immanuel Kant

Den första gedigna filosofiska undersökningen av det sublima skrevs av Immanuel Kant. År 1790 publicerade han *Kritik av omdömeskraften* (Critique of Judgment), vilket är en del av hans trilogi som behandlar människans kritiska förmåga. Kant behandlar begreppet som ett ambivalent fenomen, där lust blandas med smärta, och som är motsatsen till det sköna (Olsson 1997, s. 109). Kant var verksam under romantiken och hade vissa likheter med Burkes teorier, bland annat intresserade han sig av det skräcksublima men till skillnad från Burke var den inte lika betonad.

Det centrala i Kants teorier är jagets upplevelser och erfarenheter snarare än objektet i sig. Allt som betyder något är jaget och det sublima är något som subjektet själv skapar och som finns inne i hennes sinne. Enligt Kant är det sublima när ett objekt förorsakar en känsla av olust som omvandlas till en känsla av lust. Känslan som uppstår är stegrande och hur det sublima upplevs av subjektet, individen, är beroende på hennes upplevelser och erfarenheter. Kant menar att objektet som ger upphov till det sublima inte kan behärskas av subjektets medvetande (Olsson 1997, ss. 110-111).

Det som ger upphov till det sublima kan exempelvis vara sådant som stupade klippor, upptornade åskmoln, sprutande vulkaner eller stormande oceaner. Dessa källor som Kant anger är liknande Burks källor. Men det som skiljer sig från Burkes idéer är enligt Kant att dessa fenomen är motbjudande och otäcka utan att vara sublima i sig själva. Det är när jaget befinner sig på ett tryggt avstånd och i säkerhet som dessa fenomen kan kallas för sublima. (Olsson 1997, s. 110).

Kant definierar två kategorier av det sublima, den matematiska respektive den dynamiska. Den matematiska kategorin av det sublima handlar om rumslig expansion och innebär att fantasin och jagets medvetande blir överväldigad av den rumsliga och tidsmässiga omfattningen. Upplevelsen är så stor att allt inte kan tas in med en gång (Shaw 2006, s. 80). Om jaget exempelvis skulle göra ett försök till att beräkna Vintergatans storlek eller beräkna oceanens storhet skulle hennes mått inte räcka till för att förstå samt ta emot dessa dimensioner. Jaget är inte kapabelt till att ta in det oändliga och storartade. Det dynamiskt sublima handlar däremot om naturens makt och storhet. Jagets vilja blockeras av denna makt, tappar kontrollen och gör henne hjälplös av det storslagna. Kant sammankopplar det dynamiskt sublima med Moder jords naturkrafter, så som vind och åskmoln, och refererar inte till självaste egenskaperna hos objektet, utan hur jaget upplever dessa när hon befinner sig på avstånd och i säkerhet. Detta innebär att det dynamiska sublima är en källa till välbehag (delight) (Shaw 2006, s. 81).

Modernismen och Postmodernismen

Det sublima kom att få en mindre central roll under modernismen till skillnad från tidigare tidsperioder. Med romantikens tid försvann det sublima som självklart medel till att uppnå storhet, det absoluta och gudomliga. Det skräcksublima användes dock fortfarande och blev ett verktyg inom populärkulturen, främst i filmens samt litteraturens värld (Olsson 1997, s. 113).

Men det var under postmodernismen som det sublima återigen fick en gedigen renässans, vilket var genom filosofen samt litteraturvetaren Jean-François Lyotard. Begreppet ifrågasattes och enligt Lyotard kunde det sublima inte läras ut och förbindas med retorikens definitioner och syften. Lyotard betvivlade att det sublima var något som kunde avbildas, han menade att det sublima var en negation, och ifrågasatte om begreppet var något som kunde visa på det odefinierbara. Longinus påstod i sitt verk att en figur var allra bäst när det inte märks att det är en figur. Lyotard motsatte sig detta och ställde följande frågor:

”Måste vi medge att det finns tekniker att dölja figurer, för utplåningen av figurer? Och vad är det, om det inte är en figur?”

(Olsson1997, s. 116)

Lyotard menade att det inte finns någon teknik inom konsten som möjliggör att det sublima, storslagna kan förmedlas. Det sublima var en abstraktion, illusion och beskrivs som en händelse, där händelsen består i att leva och uppleva i nuet. Det är den ambivalenta och chockartade upplevelsen som tvingar jaget att tänka kritiskt och som leder till kris i tankarna, snarare än den stilla tankfullheten av det upphöjda som är det sublima enligt Lyotard (Olsson 1997, s.117).

Det sublima har genom historien förvandlats och tolkats på olika sätt. Sammanfattningsvis finns det fyra grundformer av det sublima som odlats fram från antiken fram till postmodernismen (Olsson 1997, s.118):

1. Den retoriska, där det storslagna är en stil och återfinns i det språkliga yttrandet.

Denna förgrening har sin grund i Longinus storslagna verk om begreppet.

2. Den objektiva, där begreppet frigörs från det retoriska. Det sublima är nu ett objekt, som oftast återfinns i naturen, och påverkar det kännande jaget. Till denna förgrening tillhör teoretikern Boileaux och växte fram under förromantiken.
3. Den tredje förgreningen är det subjektiva. Jaget är nu mer centralt än objektet och det sublima innebär att jaget har makten och överskrider naturen som objekt. Denna förgrening fick en stor utbredning genom teoretikerna Burke och Kant.
4. Den abstrakta eller negativa, där objektet utplånas, och det sublima ifrågasätts om det går att avbildas. Det sublima är en händelse eller en illusion som finns inne i individens sinne. Lyotard är här den främste teoretikern under denna förgrening.

Modern tid/Nutid

Det sublima är idag ett begrepp som används i olika kategorier. I litteraturens värld används det sublima som ett verktyg för att fånga, väcka känslor och tankar hos läsaren. Författarens avsikt kan antingen vara att ge en perception av välbehag eller av förtjusning, beroende på vad det är för genre på litteraturen.

Inom konsten försöker skaparen åstadkomma något som gärna får väcka tankar, känslor och åsikter. Här används olika medel, såsom färger, former, olika material, tillvägagångssätt och ord för att förmedla det storslagna, tankar, känslor eller en händelse som i sin tur ska ge upphov till det sublima hos betraktaren och upplevaren av konstverket. Oftast vill skaparen bakom konstverket att betraktaren ska reagera, känna och ifrågasätta. Men frågan är, så som Lyotard formulerade det, om det är möjligt att förmedla det storslagna, det sublima, genom konsten?

David Lynch är en filmregissör som skapat ett flertal filmer där han försökt frambringa starka reaktioner och få betraktaren att uppleva det sublima genom fantasin som finns i hans filmer. I sin serie Twin Peaks som sändes under 90-talet använder han sig av det

skräcksublima för att ge betraktaren en upplevelse av det sublima. I denna serie begås ett mord på en ung tjej och genom händelser, starka personligheter och ledtrådar involveras betraktaren och fantasin stimuleras för att ge en känsla av förtjusning. Liknande metod använde regissören Roland Emmerich när han skapade filmen *The Day after Tomorrow* som utgavs år 2004. Denna film handlar om vad globala klimatförändringar kan innebära för vår planet. Regissören skapar en illusion och fånglar betraktaren genom realistiska och extrema situationer som är storartade och överväldigade. Beträktaren blir stimulerad att tänka att detta kan drabba människan inom en snar framtid, vilket ger upphov till känslor, tankar och en sublim upplevelse.

Det var under romantiken som begreppet fick sin renässans inom landskapsarkitekturen. Men i modern tid har det sublima använts sparsmakat.

Den definition av det sublima som jag använde mig av i gestaltningen:

- 1 Den definition av det sublima som jag har använt mig utav är Immanuel Kants definition, där jaget är centralt. Jag ville att gestaltningen ska fungera som ett verktyg för att sätta besökaren och hennes tankar och upplevelser i fokus. Det viktiga var att skapa en miljö där subjektet (besökaren) själv får möjligheten att få uppleva det sublima i sitt sinne och på sitt egna individuella sätt.
- 2 Kant kategoriserar även det sublima i två grupper. Jag använde mig utav den matematiska sublima, vilket handlar om den rumsliga expansionen och innebär att jagets medvetande blir överväldigad av den rumsliga omfattningen. Jag modifierade det matematiskt sublima för att kunna använda mig av begreppet i Odinslund, eftersom att platsen inte är så stor och är på en begränsad yta. Jag förstärkte rumsstrukturerna och lät gestaltningen förstärka de vertikala, öppna samt halvslutna rummen som finns i Odinslund.

Tre exempel

På följande tre sidor beskrivs tre anläggningar som tagit hänsyn till den sublima aspekten genom gestaltningen.

Namn på anläggning: National 9/11 Memorial
Land: New York, USA.
Årtal: Färdigställd 2011.
Upphovsman: Michael Arad och Peter Walker.

Kort beskrivning:

National 9/11 Memorial är en anläggning som byggts i de två fyrkantiga tomrum som blev kvar efter att World Trade Center ödelades i terrorattentat. Anläggningen syftar till att minnas de omkomna och de drabbade i terrorattackerna mot World Trade Center år 1993 samt 2001. Syftet är även att erbjuda de drabbade och besökare kontemplation.

Arkitekten Michael Arad samt landskapsarkitekten Peter Walker är huvudpersonerna som ingick i det skaparteam som ligger bakom anläggningen. Teamet var vinnarna av en nationellt utlyst tävling, där bland annat 63 länder deltog och fler än 5 200 bidrag var inskickade (9/11 Memorial: About the memorial, 2013).

De två fyrkantiga hålrummen är gestaltade till två stora dånande vattenfall som är inbäddade av en skog bestående av ekar. Skaparteamet kallar skogen för en helig lund. Deras tankar är att besökarna ska lämna det dagliga stadslivet, ta sig igenom den täta, skyddande och lugna skogen bestående av 416 träd ut mot det öppna rum som de två tomrummen skapar. Träden är planterade i rader på en plan yta för att ge god överblickbarhet över anläggningen. Marken under träden består både utav växtmaterial, såsom gräs och perenner, men även av hårdgjorda material.

Tomrummen är vardera på cirka ett halvt hektar (5000m²) och 30 meter djupa. Vattenfall beklär väggarna och är utrustad med belysning för att synas och för att skapa effekt även under mörkare tider. Runt vattenfallen finns ett brett räcke där namn på varje person som omkom under attackerna finns ingraverad i brons. De ingraverade namnen tillsammans med övriga anläggningen ska påminna om de största attackerna som drabbat den amerikanska historien. (PWP Landscape Architecture, 2013)

Bild 13. Runt vattenfallen finns ett brett räcke där namn på varje person som omkom under attackerna ingraverade. Ingraverad text innebär stimulans av tankar och känslor som kan innebära en sublim upplevelse. Foto. Linus Fredriksson

Bild 15. Det stora tomrummet dramatiseras med vattenfall. Foto. Linus Fredriksson

Bild 14. Ovan visar en del av det park som ramar in de två vattenfallen. Foto. Linus Fredriksson

Vad kan jag ta med vidare i kommande gestaltning?
I den kommande gestaltningen kan jag använda mig av kontraster mellan stort och litet och av symbolik för att ge besökaren en sublim upplevelse. Texter kan innebära att tankar och känslor skapas. I gestaltningen kan jag använda mig utav texter för att kunna skapa sublima upplevelse hos besökarna. Jag kan även använda mig av vatten som porlar, brusar eller på något vis ger ifrån sig ljud för att skapa svaga eller intensiva känslor hos besökaren.

Namn på anläggning: Judiska monumentet
Land: Berlin, Tyskland.
Årtal: Färdigställd 2004.
Upphovsman: Peter Eisenman och Buro Happold.

Kort beskrivning:

Följande information är hämtat från About Architectures nyhetsbrev på internet (2013):

Judiska monumentet finns i centrala Berlin, mellan de två områdena Brandenburger Tor och Potsdamer Platz. Anläggningen är designad av arkitekten Peter Eisenman samt ingenjören Buro Happold och syftar till att skapa hågkomst och minne för alla de judar som förlorade livet under förintelsen. Trots att anläggningen färdigställdes år 2004, invigdes den inte förrän år 2005, vilket var det år då det gått 60 år efter andra världskriget slutat.

Anläggningen består av 2 700 betongpelare i samma rektangulära form, dock med olika höjder och täcker en 19 000 kvadratmeter stor yta. Betongpelarna är geometriskt utplacerade på en ojämn, böljande smågatstensyta, och bildar en massiv pelararena i vilken man kan gå igenom.

Följande citat beskriver arkitekten Eisenmans tankarna bakom anläggningen:

“The enormity and scale of the horror of the Holocaust is such that any attempt to represent it by traditional means is inevitably inadequate (...) Our memorial attempts to present a new idea of memory as distinct from nostalgia (...) We can only know the past today through a manifestation in the present”
(Peter Eisenman, 1999 se About Architecture, 2013)

Anläggningen har kritiserats för att ha varit för abstrakt och att det inte ges en tydlig reflektion av förintelsen, medan andra har hyllat anläggningen och menar att området symboliserar ett stort fält med namnlösa gravstenar. Under själva anläggningen finns ett museum där besökaren kan ta del av historisk information, artefakter och inskriptioner.

Bild 16. Betongfundamenten skapar tillsammans ett landskap där utrymme skapas för vandring, eftertänksamhet och associationer. Foto. Sofia Arvidsson.

Bild 17. Det böljande markbeläggningen innebär dynamik och kontrast mot de kvadratiske betongfundamenten. Foto. Sofia Arvidsson.

Bild 18. Betongfundamenten skapar tillsammans vertikala rum som förminskar den mänskliga skalan. Foto. Matilda Nilsson.

Vad kan jag ta med vidare i kommande gestaltning?

En vandring genom den betongskog som pelarna skapar tillsammans ger utrymme för tanke och hågkomst. Trots att materialen i anläggningen är monotona och endast består utav smågatsten samt betong, skapas det dynamik. Detta beror på det böljande golvet samt de olika nivåerna på betongpelarna. Det jag kan ta med mig vidare till kommande gestaltning är att modulera med marken för att skapa dynamik. Jag tar även med mig att om symbolik används så behöver den inte vara övertydlig. Besökaren kan gärna få utrymme att känna, tänka samt associera på egen hand.

Namn på anläggningarna: Norges nationella turistvägar, se specifik anläggning.

Land: Norge

Årtal: Utredningar påbörjades år 1999.

Upphovsman: Se utvald anläggning.

Kort beskrivning:

Norges nationella turistvägar är ett projekt som leds av samt startad av Statens Vegvesen. Det inleddes med gedigna utredningar som pågick under en femårsperiod, från år 1999 till år 2004 och den första anläggningen påbörjades år 2003. Projektet har inneburit ett brett samarbete mellan erfarna och nytexaminerade landskapsarkitekter, formgivare, konstnärer och arkitekter. Syftet med projektet är att tillgängliggöra turistattraktioner, visa på det norska landskapet, ge naturupplevelser samt att få internationell uppmärksamhet för den norska arkitekturen (Kurttila, Annelie, 2008).

Projektet innebär att varje utvald turistväg har en attraktion längst med vägen eller som en målpunkt, vilket kan vara rastplatser, utsiktspunkter eller servicefunktioner. Varje attraktion är välgenomarbetad, unikt i sina lösningar och innebär en upplevelse i sig själv (Kurttila, Annelie, 2008).

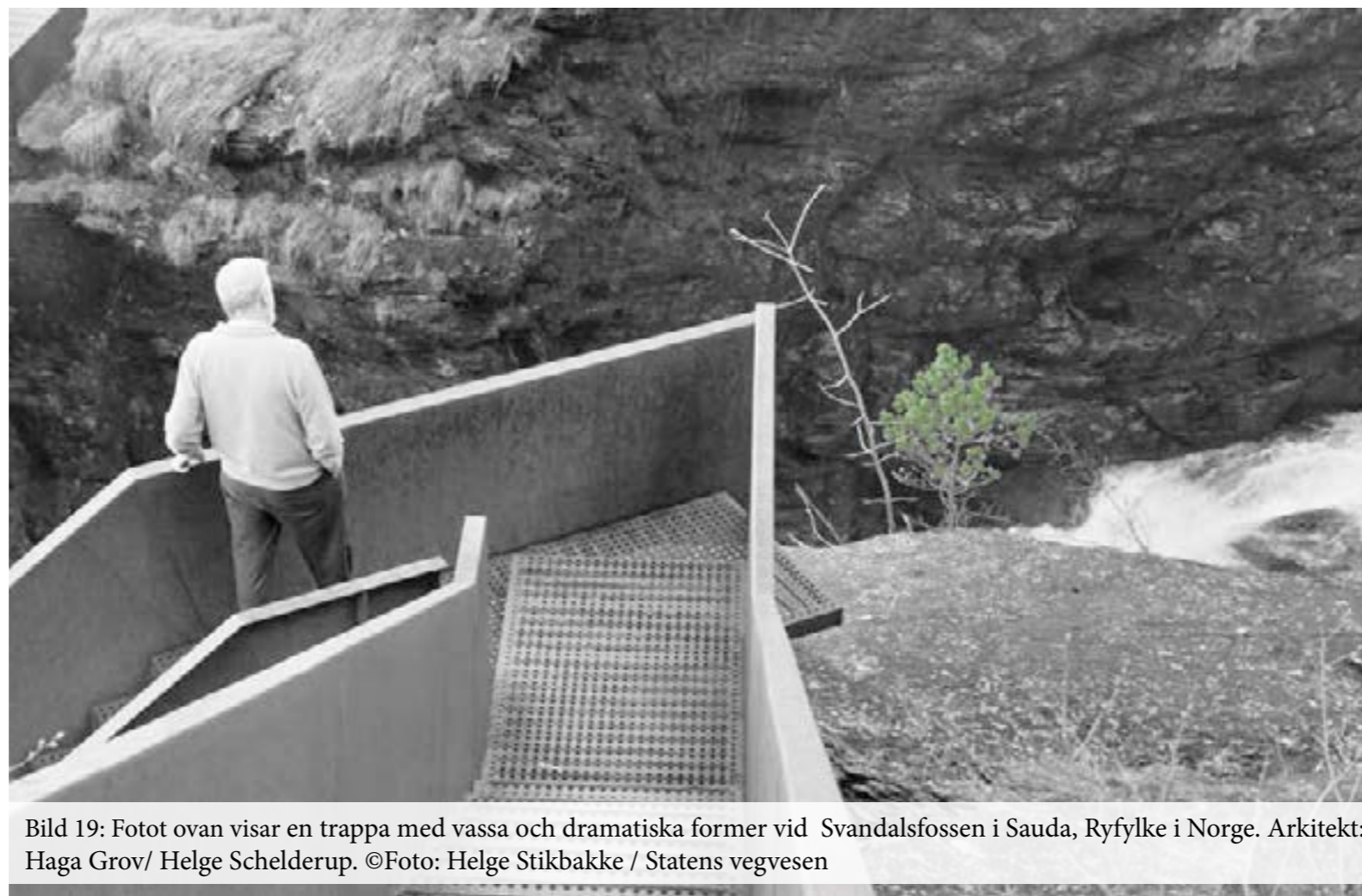

Bild 19: Fotot ovan visar en trappa med vassa och dramatiska former vid Svandalsfossen i Sauda, Ryfylke i Norge. Arkitekt: Haga Grov/ Helge Schelderup. ©Foto: Helge Stikbakke / Statens vegvesen

Bild 20: Tydligt helhetsgrepp och enkla material innebär en upphöjning av den befintliga naturen. Sohlbergplassen utsiktsplass, Norge. Arkitekt: Carl-Viggo Hølmebakk. ©Foto: Jarle Wæhler / Statens vegvesen

Bild 21: En konstruktion som förminskar människans skala. Stegastein utsiktspattform i Aurland, Norge. Arkitekt: Haga Grov/ Helge Schelderup. ©Foto: Helge Stikbakke / Statens vegvesen

Vad kan jag ta med vidare i kommande gestaltning?

Genom de nationella turistvägarna kan besökare uppleva och fångas av det storslagna Norska landskapet. I några av attraktionerna är konstruktioner byggda för att förminska människans skala och få henne att bli överväldigande av landskapet. Konstruktionerna är av rena material och renodlade i formerna, utan att vara för småskaliga. Det jag kan ta med mig vidare i kommande gestaltning är att använda rena material och använda mig av ett tydligt och rejält helhetsgrepp för att förhöja plantsens sublimitet och ge antingen en subtil eller en ordentlig sublim upplevelse. Jag kan även använda mig av vassa och rejäla former.

PROGRAM OCH VISIONER

Program

Odinslund är en komplex plats. För att kunna hantera platsen och skapa ett gestaltningsförslag beskrivs nedan det som är problematiskt. Därefter beskrivs programpunkter om hur jag tänker att problemen kan lösas i gestaltningen.

PLATSEN I SITT SAMMANHANG

	PROBLEMATISERING	PROGRAMPUNKT
DIVE-analys	<ol style="list-style-type: none">1 Odinslund samspekar inte med sin omgivning och behöver bli en sammanhängande helhet.2 Odinslund utmärker sig inte och lockar inte till uppehålle. Platsen fungerar inte som målpunkt längst med kulturstråket.3 De historiska strukturerna i Odinslund är försvagade och otydliga.4 Kvarteret Ubbo och Helga Trefaldighetskyrkan är det område samt byggnad som angränsar till Odinslund. Idag är dessa inte en del av Odinslund trots närheten till platsen.	<ol style="list-style-type: none">1 Odinslund ska öppnas upp. Genom användandet av material som återfinns i den kulturhistoriska miljön kan en sammanhängande helhet skapas.2 Gestaltningen ska vara uppseendeväckande och karaktärsfull för att stimulera till vistelse och fungera som målpunkt längst med kulturstråket.3 De historiska strukturerna ska bevaras och förtydligas, dels för att Odinslund är ett kulturarv men även för att bevara platsens befintliga karaktär.4 Det är viktigt att kvarteret Ubbo samt Helga Trefaldighetskyrkan är en del av gestaltningen för att skapa en sammanhängande helhetsbild.
Grönstruktur	<ol style="list-style-type: none">1 Idag är skötseln underordnad, vilket skapar problem i det biologiska samhället.2 I samband med förtätningar av städer tas parkmark i anspråk, om dessa inte efterfrågas.	<ol style="list-style-type: none">1 Inhemska växtmaterial väljs för att inte konkurrera ut det naturliga växtmaterialbeståndet i Uppsala, vilket är en viktig del i det biologiska samhället. I förslaget ska växtmaterial planteras i rätt ståndort. Det är även viktigt att skötsel sker kontinuerligt.2 Uppsalas många grönområden, där Odinslund ingår, bildar tillsammans sammankopplande gröna transportkorridorer för flora och fauna. Det är viktigt att Odinslund uppmärksammas och att platsen även i fortsättningen kan fungera som ett grönområde och skydd för flora och fauna.

PÅ PLATSEN

Historia	<ol style="list-style-type: none">1 Den historiska inventeringen visar att Odinslund är en komplex plats med en historia som har betydelse för Uppsalas kulturhistoriska arv.	<ol style="list-style-type: none">1 Det är viktigt att den kommande gestaltningen tar hänsyn till historien, för att föra det kulturhistoriska arvet vidare.
----------	---	--

PROBLEMATISERING

PROGRAMPUNKT

Inventering

Klimat

- 1 Odinslund består utav varierande väderförhållanden. Det finns dock inga lägen i helskugga.

- 1 Väderförhållandena på platsen är fördelaktiga, då platsen är skyddad och inte vindsutsatt. Dock bör de halvskuggiga lägena bevaras eftersom att större delen av platsen är soligt.

Material och utrustning

- 1 Odinslund består utav ett fåtal material och utrustning.
- 2 Markskiktet består utav grus och gräs som är underskötta.
- 3 Växtmaterialet består utav ask, lönn, avenbok samt liguster i varierande kvalitéer.
- 4 Platsen omgärdas av stenpollare som är sammankopplade med kedjor, gunnebostängsel mot Kv. Oden och avenbokshäckar mot Drottninggatan.

- 1 Platsen ska utrustas med material och utrustning, för att öka funktionerna och de estetiska värdena på platsen men även för att skapa en sammanhängande helhet i gestaltningen.
- 2 Markmaterial bytts ut samt rustas upp för att förhöja de estetiska värdena på platsen.
- 3 Ökad skötsel samt val av friskt material för att öka kvalitén på växtmaterialen.
- 4 Stenpollarna, samt avenbokshäckarna ska tas bort för att öppna upp platsen samt bjuda in omgivningen.

Analys

Kevin Lynch

- 1 Gränsen mellan Odinslund samt kvarteret Oden omgärdas av stängsel samt av en ligusterhäck Mot Drottninggatan finns avenbokshäckar. Tillsammans bildar dessa visuella samt fysiska barriärer. Dessa gränsskapande element innebär att rörelserna in till Odinslund förhindras.
- 2 Det finns en smal gångpassage genom Odinslunds sydvästra del, vilket faller naturligt då denna är i riktning mot övergångsstället på Övre Slottsgatan och mot centrum. Denna är dock inte fullt tillgänglig för gående.
- 3 Det finns goda siktlinjer från och till Odinslund och ett flertal landmärken i närheten av Odinslund, exempelvis Domkyrkan, Carolina Rediviva, Villa Anna och Helga Trefaldighetskyrkan.

- 1 Det är viktigt barriärerna tas bort för att förhindra att fysiska samt visuella barriärer uppstår.
- 2 Tillgängliggöra passagen i den sydöstra delen av Odinslund för gående.
- 3 Ta tillvara på siktlinjer och inte förhindra dessa.

Rumslighet

- 1 Odinslund består utav tre rum som idag inte är allt för tydliga.

- 1 I den kommande gestaltningen ska rummen vara tydliga och definierade.

DET SUBLIMA

PROBLEMATISERING

PROGRAMPUNKT

Det sublima

- 1 Det sublima är ett begrepp som är svårt att definiera, då upplevelser, tankar, känslor och definitioner av det sublima är individuellt.

- 1 Den kommande gestaltningen ska tillåta att besökare får uppleva och tolka det sublima på sitt egna sätt.

Visioner

Idag finns det olika tankar om hur Odinslund ska användas i framtiden. Nedan beskrivs kommunens, Stiftelsen för kvarteret Ubbo och mina visioner för Odinslund.

Kommunens vision

”Odinslund är belägen längst med ett kulturstråk, där många turister besöker. Det finns visioner att utveckla Drottninggatan till en paradgata i Uppsala, därför är Odinslund viktig, då platsen ansluter till denna gata. Nivåskillnaderna kan förstärkas med exempelvis granithällar och det är viktigt att höja kvalitén samt rusta upp platsen så att den kommer till användning av stadsborna.”

Helena Espmark. Landskapsarkitekt, Uppsalakommun, 2013.

”Det är viktigt att förstärka kulturstråket som är från St. Eriks torg upp mot Slottet. Idag används Odinslund för boulespel under somrarna och är förövrigt ganska folktom. Det behövs något i området för att öka användningen. En ny byggnad i Kvarteret Ubbo kan innebära positiv liv till Odinslund och det är viktigt att bevara platsen som en öppen allmän park för bland annat evenemang och andra tillställningar.”

Karin Åkerblom. Landskapsarkitekt, Uppsalakommun, 2013.

Vad tar jag med mig vidare från kommunens visioner:

- 1 Att förstärka nivåskillnaderna och göra dem intressanta i gestaltningen för att göra dem till en kvalitet.
- 2 Skapar en gestaltning som ger goda utrymmen för evenemang och andra tillställningar.
- 3 Öka kontakten med processionsvägen och kvarteret Ubbo, eftersom att det finns nya planer på en ny byggnad. En ny byggnad i kvarteret Ubbo kan innebära ökade rörelser till kvarteret och därmed uppmärksamhet av intilliggande Odinslund.

Stiftelsen för kvarteret Ubbos vision

”Odinslund är en viktig tillgång till Uppsala, det är viktigt att förstärka intrycket. En önskan hade varit att återfå en paradplats, så som Odinslund en gång varit.

Det nya bygget som kommer att tillkomma i kvarteret Ubbo ska förhålla sig till alléerna. Fasaden ska vara en vertikal gestaltning som återspeglar omgivningen. Bottenplanen i den nya byggnaden ska vara en publik plats, med inriktning på utställningar, konst och kultur.

Vid en upprustning av Odinslund är det viktigt att komplettera alléerna, då de idag inte är kompletta.”

Jan Ivar Mattsson. Seniorrådgivare, Uppsala universitet, 2013.

Vad tar jag med mig vidare från Stiftelsen för kvarteret Ubbos visioner:

- 1 Att det är viktigt att skapa en öppen entrézon i den del av Odinslund som är mot kvarteret Ubbo.
- 2 Att fundera på hur jag ska kunna förstärka alléerna.

Min vision

Min vision är att skapa en gestaltning som lyfter fram samt uppmärksammar Odinslund. Gestaltningen ska utgå från platsens förutsättningar och förstärka den befintliga karaktären som ska smälta in i omgivningen.

1. Gestaltning

Den starka kulturhistorien som omfamnar Odinslund bör beaktas i den kommande gestaltningen. Visionerna är att gestaltningen ska på ett subtilt sätt anspela på historien och stimulera besökarna till reflektion och upplevelse av det sublimes.

Genom ett tydligt helhetsgrepp i gestaltningen skapas enhetlighet och Odinslund får då en tydlig karaktär. Detta innebär att Odinslund blir en tydlig och ny målpunkt längst kulturstråket.

De befintliga slutningarna som idag finns på platsen bör förstärkas genom terrasseringar, där nivåskillnaderna tas upp med hjälp av trappor och murar. Tillgängligheten ska ökas genom ramper. Terrasseringarna ska förstärka trädraderna samt pelarsalskaraktären.

Enhetliga material med olika strukturer, möblering, belysning och markbeläggning ska medföra ett samspel som innebär att harmoni och lugn skapas på platsen. Olika strukturer på materialen innebär att människans olika sinnen så som känseln och ljussinnet stimuleras.

Visionen är att anläggningen även bör utrustas med belysningsarmaturer för att skapa stämning och öka användningen under årets mörkare tider.

2. Användning samt cirkulation

Odinslund är en offentlig plats och bör även vara det i framtiden. För att förstärka den offentliga karaktären bör platsen öppnas upp mot omgivningen genom tydligare entréer och utblickar. Eftersom Odinslund var Uppsalas första promenadstråk bör platsen även i fortsättningen fylla den funktionen. Det ska vara enkelt att röra sig runt i, samt ta sig till anläggningen.

Odinslund ska vara inbjudande och kunna utnyttjas till olika evenemang, ceremonier, minnesstunder, nationaldagsfiranden, konserter, sällskapsspel och yoga. Dock bör dessa evenemang ske i den mån en samordning kan skapas med Helga Trefaldighetskyrkan, så att kyrkans verksamheter inte störs. För övrigt är visionen att Odinslund ska vara ett rum som inbjuder till uppehåll och vara en plats där stadsborna kan dra sig tillbaka för vila och reflektion.

3. Upplevelser

Visionen är att genom enkla medel frambringa det sublimes hos besökarna av anläggningen. Exempelvis ska det sublimes kunna upplevas genom detaljer men även genom rumsligheten.

Upplevelsen av det sublimes kan antingen vara av en subtil karaktär eller av en tämligen så överdådig karaktär, beroende på vad individen har för

erfarenheter och referenser. Anläggningen ska vara av en lugn karaktär och genom gestaltningen skapas harmoni både i anläggningen men även hos besökarna. Eftersom Odinslund är en centralt belägen plats är potentialerna stora att utvecklas till stadens lugna fristad och komma till användning i den hektiska vardagen.

4. Odinslund i en större kontext

Odinslund är en del av Uppsalas många gröna områden. Dock är det viktigt att funktionerna i de olika grönområdena är av varierande karaktär för att tillfredställa så många målgrupper som möjligt i staden. Stadsparken som också är centralt belägen och inte så långt ifrån Odinslund, är programmerad för såväl unga som gamla med olika bakgrunder. Detta innebär att Odinslund inte behöver programmeras allt för mycket och tillfredställa så många målgrupper som möjligt, utan främst de målgrupper i staden som behöver finna lugnet i staden eller de som behöver en plats att dra sig tillbaka till för vila och reflektion.

5. Trafik

Odinslunds placering intill trafikerade Drottninggatan samt trevägskorsningen mellan Daghammarsköldsväg och Drottninggatan innebär bullernivåer som kan störa Odinslunds lugn. Visionen är att skapa visuella avskärmningar mot trafiken, ett exempel kan vara att låta entrén mot Drottninggatan börja en bit in i Odinslund.

Kröningsvägen som idag trafikerar av gående och cyklisterna är en tillgång till Odinslund, då det är via denna som man passerar anläggningen och blir uppmärksam av att platsen finns. Visionen är att öka anslutningsmöjligheterna till Odinslund via denna väg.

6. Vegetation

Alléstrukturerna bör bevaras, kompletteras och förstärkas. Visionen är att komplettera anläggningen med växtmaterial som ökar de estetiska kvaliteterna och som är av enhetliga karaktärer.

7. Övrigt

Parkeringsytan utanför Helga Trefaldighetskyrkan förhindrar Odinslund att kommunicera med omgivningen. Visionen är att minska antalet

parkeringsytor och gestalta platsen vid samma tillfälle som Odinslund gestaltas. Platsen ska vara av en enkel karaktär och låta Obeliskens som står intill Helga trefaldighetskyrkan knytas an till platsen. Exempelvis kan platsen hårdgöras med smågatsten belagd i ett visst mönster för att lyfta fram Helga Trefaldighetskyrkans fasad. Ytorna framför äldre kyrkor brukar oftast vara av en enklare karaktär, exempelvis endast hårdgjorda med smågatsten.

GESTALTUNG

Koncept

Gestaltningen för Odinslund bygger på konceptet Kyrka. Konceptet kom naturligt i och med att kyrkor ofta är en källa till det sublima, men även på grund av Helga Trefaldighetskyrkans samt Domkyrkans närvaro. Kyrkor är även en stor del av Sveriges kulturhistoria, vilket är passande då Odinslund är en del av ett kulturhistoriskt område.

Konceptet innebär att Odinslund gestaltas så som en kyrka ser ut invärtes. Det är den kyrkliga rumsstrukturen som återspeglas ute i Odinslund, bland annat den tydliga entrén, pelarsalen och samlingspunkten framme vid altaret. Tanken är inte att skapa en religöst plats som är direkt anknuten till kyrkan. Det jag vill komma åt med gestaltningen och med hjälp av konceptet är att låta besökaren, oavsett trosuppfattning, hamna i en viss sinnesstämning. Ofta när en kyrka beträds blir jaget tystare, lugnare och olika tankar tar vid. Frågor om livet och jaget uppstår och ofta inträffar en sublim känsla av de storartade frågorna.

Gestaltungsprinciper

Användning

Gestaltningen baseras på idén att Odinslund ska användas som en fristad för de stadsbor som behöver en plats att dra sig tillbaka till för att finna lugnet, reflektera och koppla av. Tanken är även att återuppta den funktion som Odinslund hade från början, närmare bestämt att vara ett promenadstråk. Besökare kan flanera runt i Odinslund eller sitta ner ensamt eller med sällskap på de många sittplatserna för att njuta av dagen och få avkoppling. Plats för tillfälliga kiosker under sommarperioden finns.

Gestaltningen innebär även goda möjligheter att använda platsen under olika tillställningar så som koncert, tal, demonstrationer och valborgsfirande men även för ceremonier så som bröllop, dop, bönestund och minnesstunder. De stora gräsytor kan användas för picknick men även för yoga, qigong och andra gruppövningar för de/den som vill utmana koncentrationsförmågan. Om trafikens närvaro känns allt för påtaglig och svår att koppla bort, finns goda möjligheter att rigga upp en tillfällig scen intill altaret och det öppna rummet eller ovanför

den låga vattenspegeln.

1 . Förgården

Den södra delen av Odinslund är idag en brant slänt, i väst-östlig riktning, där gränsen mot Drottninggatan markeras med avenbokshäckar. I gestaltningen motsvarar denna yta den öppna yta som finns utanför de flesta kyrkor, så som Domkyrkan i Uppsala. Denna del tillgängliggörs genom att tappas ner och hårdgörs med smågatsten i gestaltungsförslaget. Smågatsten är ett vanligt förekommande markmaterial i områden som är anslutna till kyrkor. Den hårdgjorda ytan innebär även större yta att kunna uppehålla sig på under Valborg, då Drottninggatan brukar fyllas med frande människor. Avenbokshäckarna tas bort för att öppna upp Odinslund mot omgivningen.

2 . Huvudentrén

Odinslund öppnas upp och får en markerad huvudentré mot Drottninggatan. Huvudentrén är indragen en bit ifrån Drottninggatan för att skapa en visuell distans till trafiken och för att kunna tillgängliggöra det passage som idag finns genom Odinslunds södra del (se Kevin Lynch analyskarta).

Huvudentrén markeras med vassa murar som tar upp nivåskillnader och som ramar in en gräsyta samt en grus- och gräsyta. Muren är som högst 2.50 m längst med Drottninggatan. Murens höjd baseras på önskan att på långa distanser från Drottninggatan uppmärksamma platsen men även för att tydligt markera Odinslund och ta upp de stora nivåskillnaderna som idag finns på platsen.

Muren består utav kortenstål. Valet baseras på den jordiga färgen men även att materialet ger ett luftigt samt en samtida intryck.

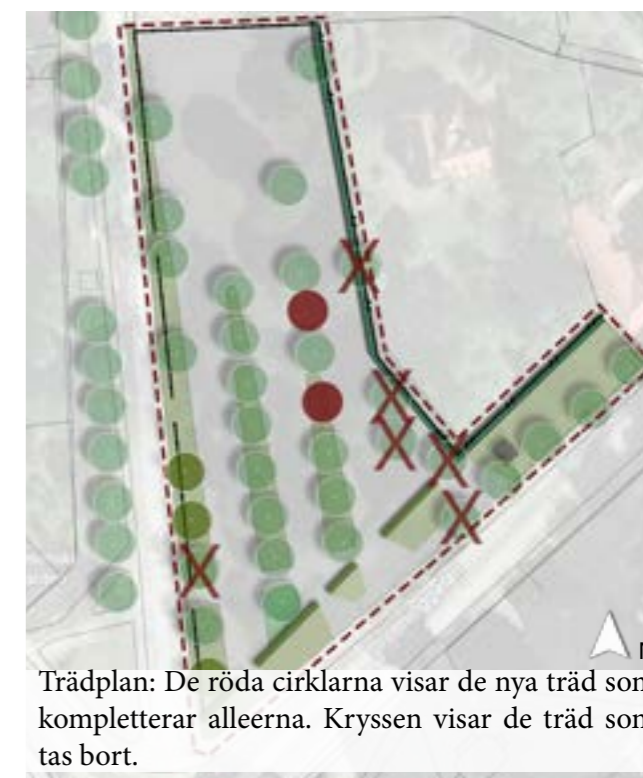
Den ena muren ramar in en solbelyst gräsyta och kan utnyttjas för picknick, sola, vila och avkoppling. Gräsytan har även ett estetiskt värde som ger ett enkelt intryck. På den andra sidan om porten, till vänster, har muren en sittbar nivå så att besökare kan sitta både på insidan samt utsidan av muren. Muren ramar här in en gräs- samt grusyta och mot processionsvägen finns en murvägg som ger utrymme för presentation av information om Odinslund, men även om det kulturhistoriska område som platsen är en del av. Informationen ska vara tillgänglig i form utav kartor, texter och ljud, men även i form av punktskrift för att ge goda möjligheter för många att ta del av informationen.

3 . Pelarsalen

Efter huvudentrén kommer pelarsalen, som är genomskiktig och skapar ett vertikalt rum så som kyrkans pelarsal. I gestaltungsförslaget kompletteras trädraderna för att förtydliga samt förstärka de historiska alléerna. Fyra träd som inte är en del av den ursprungliga trädstrukturen tas bort, dels för att de inte är en del av de ursprungliga strukturerna men även för att förstärka riktningen in mot altaret.

De idag svaga sluttningarna terrasseras och förstärks genom två kortenstålsmurar i sittbar höjd. På utvalda delar av muren finns träsitsar integrerade för att öka komforten. Murarna ramar in planteringar av låga marktäckare, som ska förstärka pelarsalen men även ge ett frodigt och friskt uttryck.

Från huvudentrén omfamnas besökarna vidare in till anläggningen genom murarnas riktning in mot

Trädplan: De röda cirkelarna visar de nya träd som kompletterar alleerna. Kryssen visar de träd som tas bort.

samlingspunkten. Murarna inte i samma linje som trädraderna för att förstärka trädraderna och för att förstärka det perspektiviska från huvudentrén till altaret, från det slutna till det öppna.

4 . Samlingspunkt

Vid samlingspunkten finns en stor vattenspegel som reflekterar himlen och som på vissa avstånd även reflekterar Helga Trefaldighetskyrkans tegelfasad. Vattenspegeln är uppbyggd av kortenstål, där insidan som möter vattnet består utav natursten. Vattenspegeln är upphöjd 30 centimeter och utformas så att det blir en viss cirkulation i vattnet för att förhindra bland annat algbildning.

En träbrygga i marknivå delar vattenytan i två delar för att öka rörelsecirkulationen, leda besökare vidare längst kulturstråket. Träbryggan skapar en yta som ger möjligheter för aktiviteter så som körsång, vigsel med mera.

Framför vattenspegeln finns bänkar uppradade, precis så som det ser ut vid altaret i en kyrka. Bänkarna har en massiv arkitektur, där nedersta delen som ansluter till marken består utav natursten och översta delen en sittvänlig yta av trä. Under

mörkare tider belyses bänkarna upp. Tanken är även att bänkarna tillsammans ska fungera som ett konstverk eller som stilleben som kan föra tankarna vidare till bland annat gravstenar.

Två större träd som inte är en del av de ursprungliga trädstrukturerna bevaras vid vattenspegeln, för att skapa rumslighet och tak vid altaret. Fyra mindre och blommande stadsträd, *Prunus Sargentii* planteras vid vattenspegeln för att skapa en fond och för att höja de estetiska värdena.

5. Entrézon

Odinslund öppnas upp mot omgivningen och kopplingen till processionsvägen samt Helga Trefaldighetskyrkans parkeringsyta ökas genom att samtliga pollare som finns idag tas bort. Mur med planteringar i nivå med processionsvägen innebär ökad koppling mellan processionsvägen och Odinslund. Växtmaterialet består av gröna marktäckare samt lite högre marktäckande perenner. Under våren blommar vårlökar som välkomnar sommaren, förbipasserande och besökare.

Nivåskillnaderna tas även upp av trappor och en ramp. Trappstegen är högre än vad traditionella trappor brukar vara, för att symbolisera att besökaren kliver in i det stora och för att förstärka den stora skalan i Odinslund. Trappornas kantstöd består av kortenstål och sättstegen i grus, för att stimulera sinnen hos besökaren som kliver in i rummet. Trappan närmast vattenspegeln har delar av sättstegen i trä för att skapa goda sittmöjligheter.

6. Kantzon

Vid sidan om pelarsalen finns ett öppet rum med tre *Prunus Sargentii* och tre bänkar. Besökare som kliver in i Odinslund genom den intilliggande trappan välkomnas samt leds in av de tre träden som bildar en riktning in mot altaret. Under de tre träden finns tre bänkar uppradade, vilka man kan sitta på för att njuta av trädens blomning en vardag eller för att sitta ner, betrakta och begrunda.

Gränsen mellan Odinslund och Helga Trefaldighetskyrkans västra tomtgräns markeras med en klippt idegranshäck. Häcken är 40 cm

hög och förhindrar inte den visuella kontakten med prästbostaden. Idegran är ett vanligt förekommande växtmaterial i kyrkogårdsmiljöer vilket passar gestaltningen och konceptet. Kantzonen är enkel och ska fungera som en enkel kuliss mot den övriga gestaltningen.

Den södra delen av kantzonen som sluttar ner mot Drottningsgatan har terrasserats ner och förstärkts med gradänger. Här kan stadsbor sitta ner och blicka över stadslivet eller för att vila.

Markbeläggningen

Markbeläggningen består utav stenmjöl med integrerade granithällar.

Vid huvudentrén är hållarna färre men blir tätare närmare altaret, där de även sticker upp i nivå och bildar de bänkrader som är uppradade. Syftet är att skapa en riktning mot altaret men även för att väcka en sublim känsla hos besökaren. Hållarna är rektangulära och kan liknas vid gravstenar, som vid altaret lyfts upp och blir sittbara bänkar. På vissa hållar ska det finnas ingraverad text som ska väcka tankar och känslor. Texterna är citat från Edmund Burke, Immanuel Kant men även citat från Bibeln, för att dessa kan hos vissa upplevas som sublim.

Övrigt

Där murarna är höga placeras det ut räckan, för att öka säkerheten.

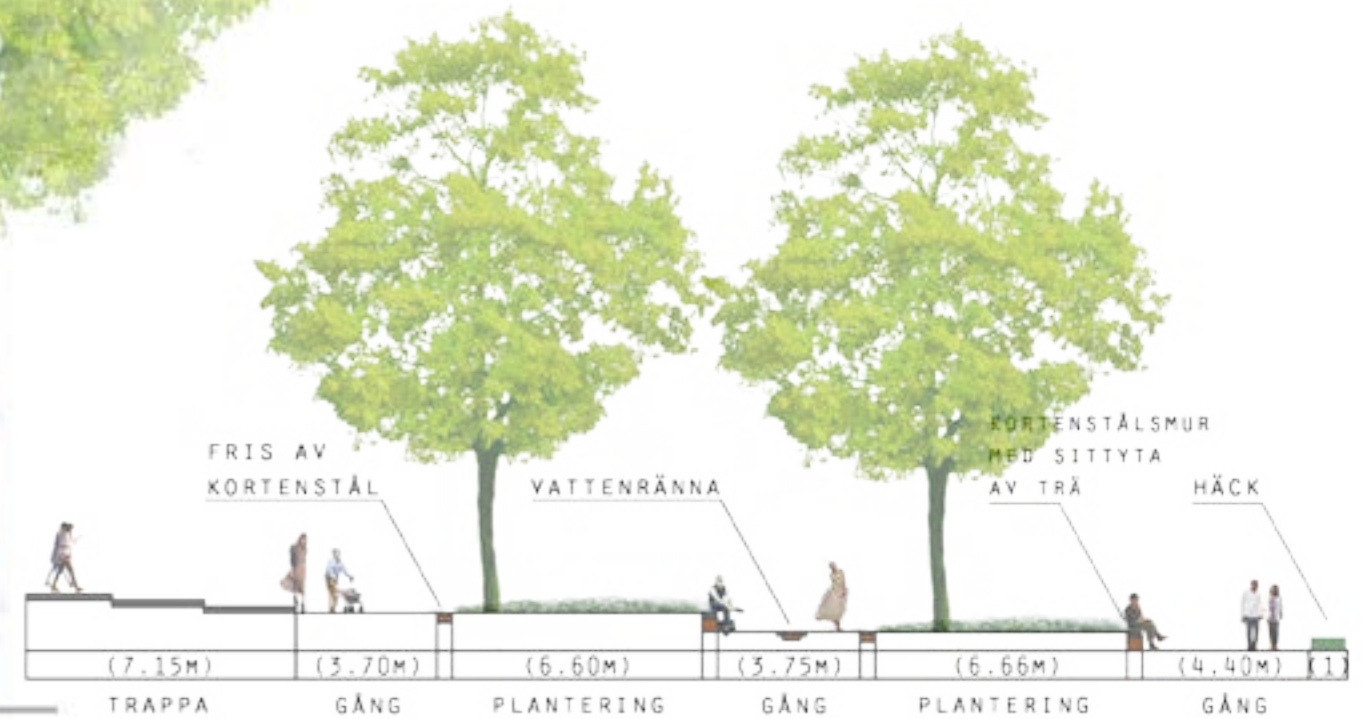
Vilka kvalitéer som kan leda till en sublim upplevelser:

- Konceptet som innebär att Odinslund får en karaktärsfull gestaltning som kan väcka sublima tankar.
- Det perspektiviska, som leder besökaren från det slutna till det öppna, från huvudentrén vidare till samlingspunkten.
- Den höga och vassa muren vid huvudentrén.
- Terrasserna som förstärker de historiska trädraderna och de vertikala rummen.
- Stenhällar som kan föra tankarna till gravstenar.
- Text på stenhällar som väcker tankar och känslor.
- Den ökade närvaron av Helga Trefaldighetskyrkan.
- Den förstärkta rumsliga skalan.
- Vattenspegeln som reflekterar himlen.

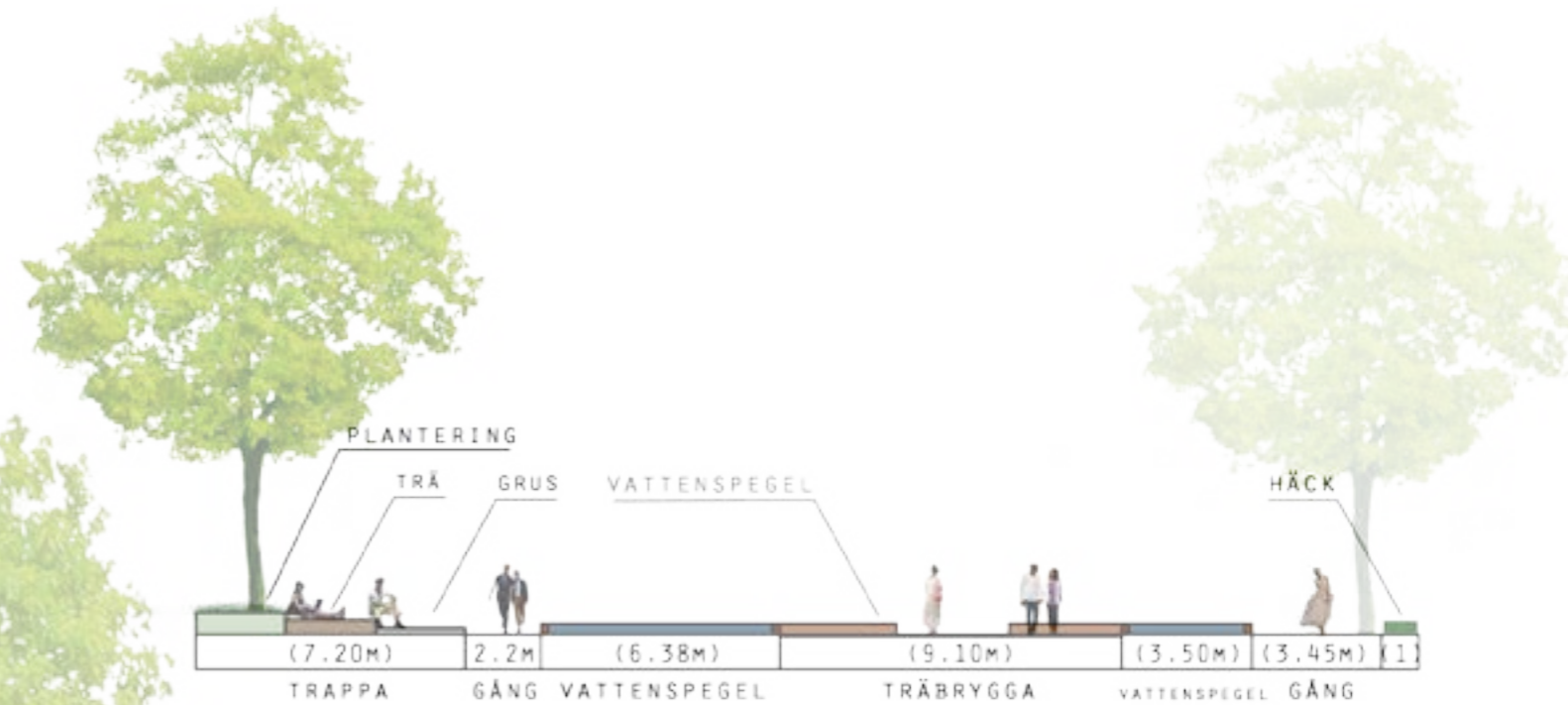
Perspektiv mot Helga Trefaldighetskyrkan. I förgrunden syns terrasseringarna och trädraderna. Murarna är invinklade in mot samlingspunkten för att förstärka trädraderna men även för att omfamna besökarna vidare in i anläggningen.

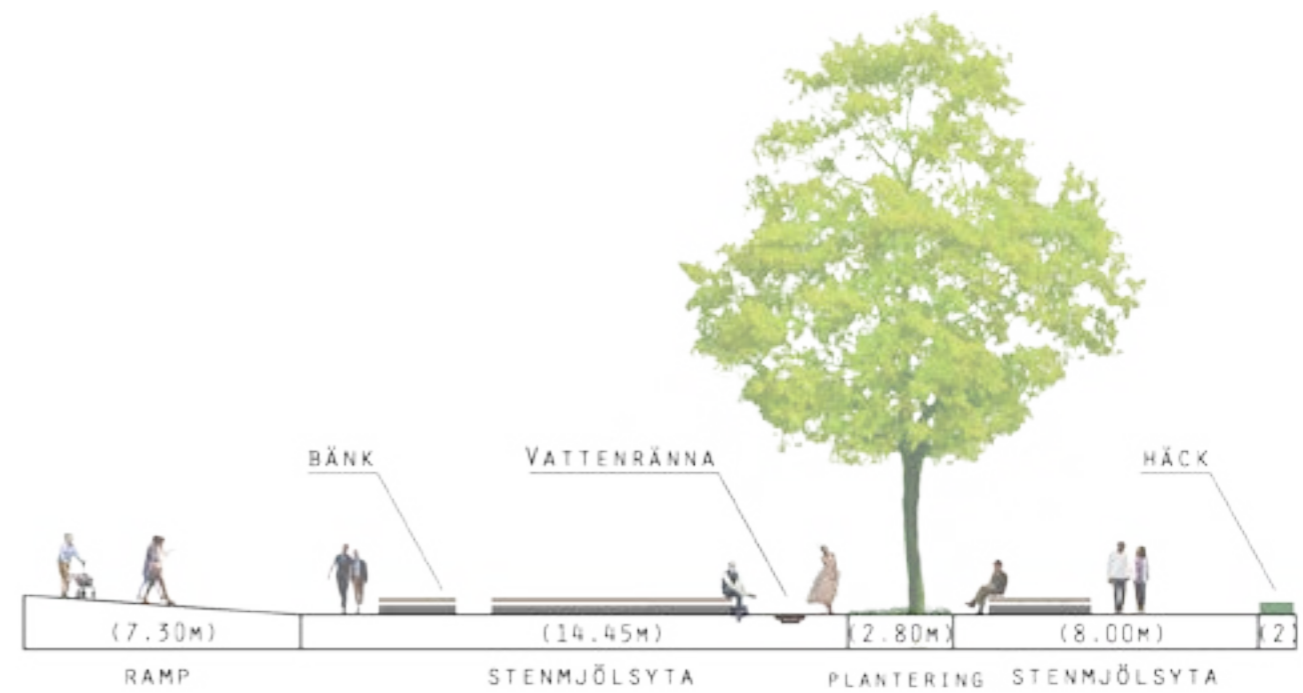
Snitt C1-C2: Ovan visas terrasseringarna. Skala 1:200/A3

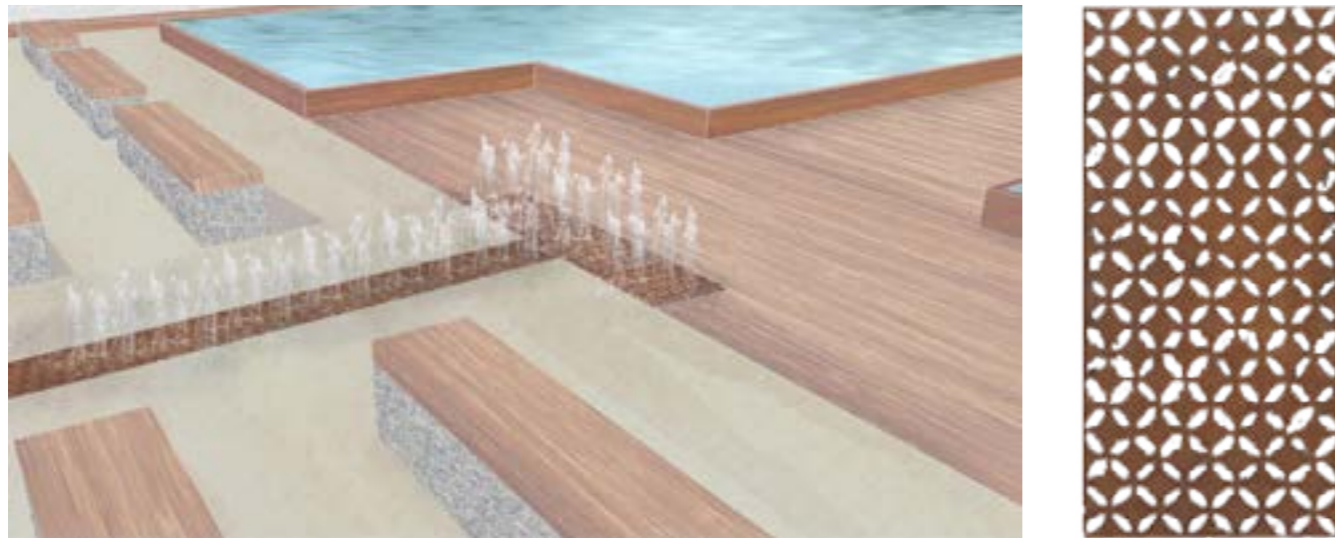
Perspektiv mot Helga Trefaldighetskyrkan.

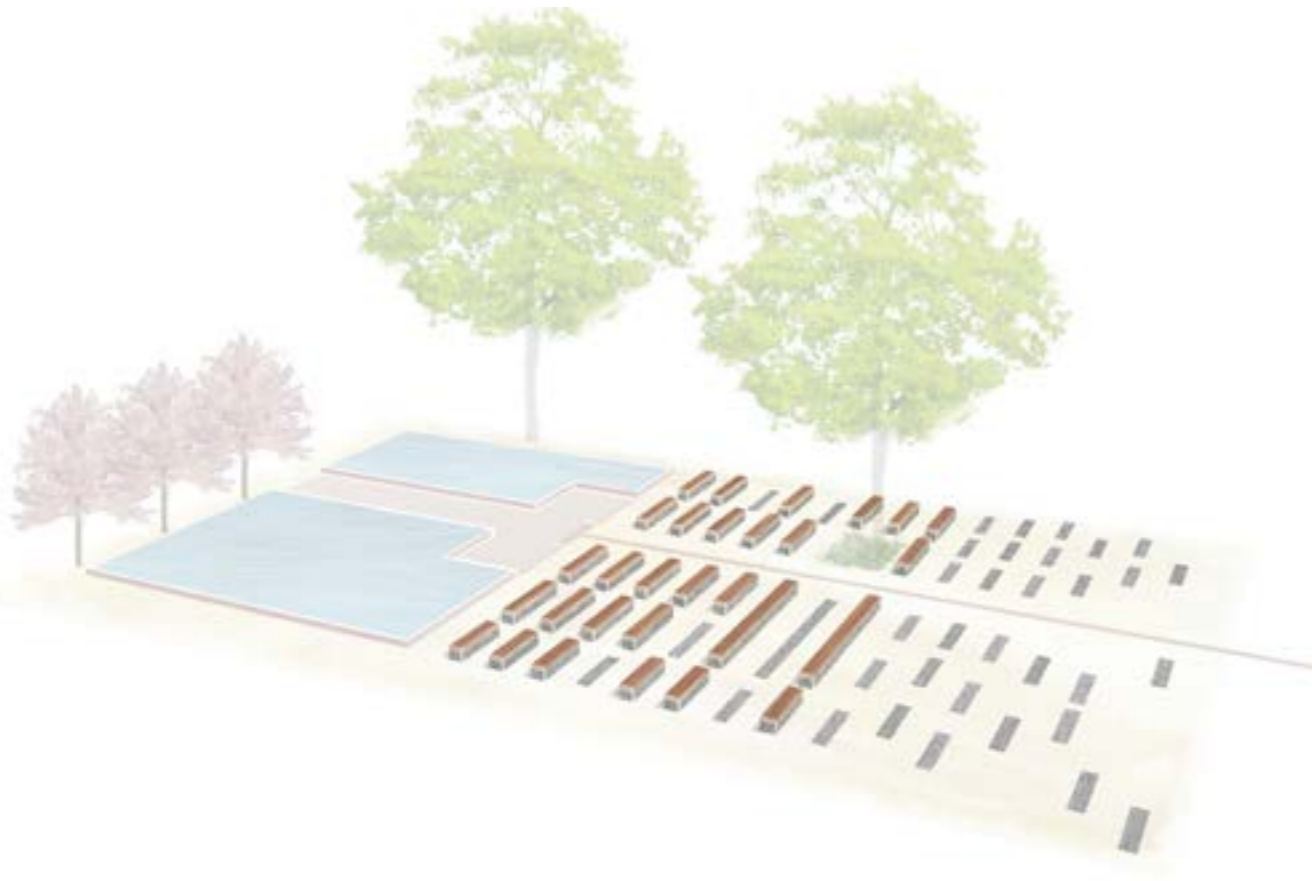
Snitt A1-A2: Snittet ovan visar del av sittbar trappsektion och vattenspeglar. Skala 1:200/A3

Snitt B1-B2: Förslaget innebär goda sittmöjligheter och tillgänglighet. Skala 1:200/A3

Vattenrännan kan programmeras på olika sätt och ger en tydlig karaktär till anläggningen. Rännan är utsmyckad med ett mönster, bilden ovanför till höger visar ett exempel.

Granithällarna växer upp i höjden när de närmar sig samlingspunkten och vattenspegeln. På en del av hällarna finns det tankeväckande texter ingraverade.

När mörkret fallit belyser små spotlights upp muren vid huvudentrén, dels för att skapa stämning men även för att Odinslund ska kunna bli sedd när det är mörkt.

Bilden ovan visar detalj på hur vattenrännan samt samlingspunkten kan lysas upp.

DISKUSSION

Reflektion

Odinslund är en offentlig plats som idag inte har en stor betydelse för Uppsala och stadsborna, trots det centrala läget. Denna uppsats har baserats på intresset att lyfta fram samt visa att Odinslund har god potential att få en annan mening än vad den har idag. Min mening är att det är en förlust att låta den kulturhistoriska platsen bara finnas utan att uppfylla ett syfte och utan att komma till användning samt ha påverkan på staden och stadsborna.

Gestaltningförslaget är ett resultat som svarar på min huvudforskningsfråga *Hur kan Odinslund gestaltas och bli ett attraktivt stadsrum?* Förslaget visar att Odinslund kan få en karaktär som uppmärksammar platsen. Det centrala läget och placeringen i det kulturhistoriska området innebär att Odinslund profileras och kan bli en attraktiv målpunkt.

Det sublima

Med facit i hand kan jag svara ja på min underforskningsfråga *Är det möjligt att använda det sublima som ett verktyg i en gestaltning för Odinslund?* Det sublima har varit vägledande i gestaltningen när det gäller former, material och strukturer, men främst när det gäller upplevelser och stimulans till tankar och känslor hos besökare. Det sublima är ett begrepp som är svårt att hantera, dels för att det sublima är något som är djupt individuellt när det gäller definitioner och upplevelser, men även för att det inte är ett vanligt förekommande verktyg när det gäller gestaltning. För att komma åt det sublima i gestaltningen valde jag att hitta ett koncept som vägledning. Valet landade i konceptet Kyrka. Som tidigare nämnt baserades valet på kyrkornas närvaro men även för att kyrkor ofta är en källa till det sublima. Jag, och sannolikt många fler, associerar kyrkor med storartade frågor, livet och döden, vilket kan innebära upplevelse av det sublima.

Kyrkor är byggnader främst avsedda för de kristna för att bland annat hålla gudstjänster i. För mig är kyrkor intressanta ur ett arkitektoniskt perspektiv men även ur ett sublimt perspektiv. Jag fascinerar över den känsla som överväldigar jaget när en kyrka beträds. Frågor om livet, döden och det storartade dyker upp i tankarna och sublima känslor uppstår. Jaget känns förminskad och de beskrivande orden

blir begränsande. En risk med konceptet är att de som inte är religiösa eller inte besöker kyrkor i största allmänhet kan känna sig ovälkomna och tro att Odinslund tillhör kyrkans mark. Detta problem kan lösas genom tydligare kommunikation om anläggningen.

Landskapsarkitekter har till uppgift att skapa framtidens samhällen. Det är viktigt att vi skapar samhällen med karaktärsvarierade platser med vilka individer med olika bakgrunder och behov kan identifiera sig. De offentliga rummen ska ha olika funktioner, vara olika programmerade och ska tillsammans samspela samt komplettera varandra. Odinslund har enligt mig idag en karaktär som har en lugnande verkan på jaget, vilket för mig beror på vetskapen om att trädraderna har en historisk betydelse men även på grund av pelarsalen, terrasserna och den kulturhistoriska närvaron i omgivningen. Detta ledde tankarna till att förstärka den sublima upplevelsen på platsen och skapa en anläggning i vilket stadsborna kan besöka för vila och eftertänksamhet.

I konkret form kan det sublima upplevas genom detaljer i gestaltningen såsom:

- Vattenspegeln som reflekterar himmlen.
- Markmaterial som stimulerar sinnen.
- Stenhällar med tankeväckande ord.
- Massiva bänkar som kan föra tankarna till gravstenar.
- Terrasserna som förstärker de vertikala rummen.
- Den höga muren som är vass och som kan kännas hotfull.
- Det perspektiviska som leder besökare och som skapar kontrast mellan det öppna och det slutna. Det perspektiviska innebär även att alléerna och de vertikala rummen förstärks.
- Den rumsliga skalan som är förstärkt.

Program

Från startskedet av detta arbete har jag ständigt sökt efter och analyserat de problem som berör Odinslund för att kunna skapa en så god platsanpassad gestaltning som möjligt. Eftersom platsen är komplex innebär det även att det finns problem som

bör beaktas.

För att kunna skapa överblick över problemen skapade jag huvudrubriker och därefter skrev jag det som är problematiskt och hur varje problem kan komma att lösas i gestaltningen. Detta tillvägagångssätt innebar att jag fick bra struktur över det som behöver lösas i en gestaltning men även att arbetets läsbarhet ökade, främst för läsaren.

Jag har inte förhållit mig slaviskt till programmet när jag har gestaltat för att inte begränsa kreativiteten. Däremot har jag haft programmet i mina tankar och använt den som en ”komihåg lista” när jag gestaltade. Om jag inte hade haft den som en ”komihåg-lista” hade jag svävat iväg i gestaltningen och kunnat glömma bort att ge lösningar som svarar mot problemen.

De punkter som har varit viktiga i programmet har varit analyserna, främst Kevin Lynch men även rumslighetsanalysen. Lynch-analysen visade varför Odinslund inte bjuder in till vistelse och uppehåll, vilket bland annat beror på de olika strukturerna runtomkring men även på grund av alla barriärer som omger platsen. För arbetet har denna punkt varit viktig och prioriterad eftersom jag har strävat efter att skapa strukturer som bjuder in till vistelse.

För att Odinslund ska kunna väcka uppmärksamhet måste platsen vara av en enhetlig karaktär. Något som är viktigt för en enhetlig karaktär är att rumsligheten inte är splittrad. Av den anledningen lade jag även en stor vikt i att söka efter en lösning som förtydligar Odinslund rumsligheter.

En annan punkt i programmet som har varit prioriterad har varit det sublima. I gestaltningen försökte jag framhäva sublimes kvalitéer som kan upplevas som sublimes av många. Denna punkt var en utmaning då jag ständigt fick ifrågasätta om det jag gestaltade verkligen kunde ge upphov till sublimes upplevelser hos besökaren.

Nackdelen med programmet har varit att jag ständigt har haft det i mina tankar. Jag har bearbetat problemen under hela arbetsprocessen, dock fick jag dem inte nedskrivet på papper förrän i slutet av

arbetet. Detta innebär att intressanta resonemang kan ha försvunnit ut i intet. Jag kan även omedvetet gallrat bort problem av mindre karaktär och prioriterat de som är av större betydelse för platsen. De mindre problemen kan jag inte ge exempel på eftersom att jag glömt bort dem redan.

Metod

De valda metoderna samt källorna har varit relevanta för detta arbete, eftersom valet är anpassat efter forskningsfrågorna men även viljan att svara på dessa. Metoderna samt källorna har tillsammans inneburit att arbetsprocessen fortskridit.

Arbetsprocessen har varit av en cyklisk karaktär. Eftersom det sublimes är en central del av arbetet valde jag att låta teoridelen behandla begreppet, vilket var den del som arbetet startade i. Teoridelen har till syfte att belysa samt ge en överblickbar bild om det sublimes. Genom litteraturundersökningar bearbetades information ihop och presenterades på ett tillgängligt sätt. Efter att teoridelen var avklarad utförde jag inventeringar och analyser och därefter skissade jag. Dock återgick jag till inventeringarna och analyserna under gestaltningsperioden.

Att jag började med teoridelen hade sina fördelar. Jag fick en klar bild av vad det sublimes är och hur tankar om det sublimes har utvecklats genom historien. Mitt intresse för hur det sublimes kan användas i en gestaltning ökade ju mer förståelse jag fick för begreppet. Dock blev jag orolig emellanåt när det gäller hur jag ska komma åt det sublimes genom en gestaltning. Men genom att undersöka tre exempelanläggningar där det sublimes behandlats kunde jag ta med mig nyckelord att använda som hjälpmedel i den kommande gestaltningen.

Inventeringarna och analyserna är de viktigaste delarna i arbetsprocessen. Det är vid dessa tillfällen som man har chansen att lära känna platsen samt förstå hur den egentligen är och fungerar. Inventeringarna genomfördes under ett flertal tillfällen under arbetets gång. Denna metod innebar undersökning av platsen både genom litteraturen men även genom att fysiskt besöka och registrera vad jag ser. I litteraturen undersöktes platsens historia. Registreringarna på platsen skedde genom observation, anteckningar,

foton samt skisser av platsen. Under inventeringen förstod jag att markförhållandena skulle bli en utmaning i gestaltningen. Men under några tillfällen under inventeringarna tvingade jag mig själv att skissa fram idéer för hur marken skulle kunna gestaltas och blir till en fördel istället för att utgöra hinder.

Analysmetoderna utformades efter önskan att få ökad förståelse för hur Odinslund fungerar i ett komplex omgivning. Det viktigaste var att samla ihop så mycket information som möjligt och presentera det på ett pedagogiskt och lättillgängligt sätt. Detta anser jag att jag lyckades med genom att skapa enkla kartor med förklarande texter. Jag bad kontinuerligt kursare, handledare samt vänner att titta på kartorna och texterna för att bedöma läsbarheten.

Analyserna ledde vidare till att jag skapade visioner om hur platsen skulle kunna utvecklas. För att få inblick i flera aktörers visioner för Odinslund kontaktades kommunen och Stiftelsen för kvarteret Ubbo. Dock tog jag ställningen att beakta vissa delar av visionerna i gestaltningen för att hålla mig innanför mina avgränsningar.

Erfarenheter

Jag har sett examensarbetet som en möjlighet att inrikta mig mer mot gestaltning och öva mina färdigheter i att gestalta. Att jag valde ett befintligt och offentligt stadsrum i Uppsala innebär att jag har kommit närmare en realistisk situation än om jag valt en plats som inte är i behov av eller har möjligheter till att gestaltas eller omgestaltas.

Om jag skulle börja om från början skulle jag ha ändrat på arbetsområdesgränsen. Jag skulle inte enbart gestalta Odinslunds tomt, utan låta gränsen gå över processionsvägen och även innefatta parkeringsytan utanför Helga Trefaldighetskyrkan. Gestaltungsutrymmena hade inte varit begränsande och jag hade fått lära mig att hantera en större yta. Men jag valde att inte ta med processionsvägen för att den är vad den är och det finns begränsningar i vad som kan göras med den, utöver att ändra markbeläggning. Om jag hade valt att bearbeta parkeringsytan framför Helga Trefaldighetskyrkan hade jag behövt mer tid för gestaltning då platsen

är komplex, dessutom är det inte lätt att lösa pareringsproblematiken runt kyrkan då behoven av parkeringar idag är stora.

Det har varit oerhört givande och kul att ha haft kontakt med kommunen. Under det första mötet, där vi pratade visioner och om vad kommunen hade för avsikter för Odinslund, kom vi överens om att vidare ha två möten. Ett mellanmöte, när jag kommit en bit in på gestaltningen, och ett slutmöte, där jag presenterade hela arbetet. Dessa möten har inneburit bra input för arbetet då arbetet sågs med nya ögon men även att jag fått nya kunskaper. Bland annat fick jag kommentarer på skötselns samt platsens tillgänglighet med alla murar. Men eftersom att Odinslund är en plats med svåra markförutsättningar och att Drottninggatan lutar mycket har jag försökt gestalta platsen så att den är tillgänglig i så god mån det har gått. Dock valde jag att avgränsa mig vid att inte ge exakta plushöjder då detta hade krävt mer tid än den avsatta tiden för arbetet. Jag har haft skötselns aspekten i åtanke men valt att inte låta den aspekten styra gestaltningen.

En av de största utmaningarna i arbetet har varit att hantera markförhållandena. Idag är marken oplanerad och lutningarna går åt alla möjliga håll. Trots att jag inte ska projektera platsen har det varit viktigt att förstå dessa för att kunna skapa en gestaltning som är platsanpassad och som ska vara tillgänglig.

Tankar att undersöka vidare

Under arbetets gång har nya tankar och funderingar skapats. Om jag hade haft möjligheten att spinna vidare inom mitt valda ämnesområde hade jag undersökt vidare på följande tankar:

Har alla platser sublima kvalitéer?

Är det möjligt att applicera Odinslunds gestaltning med hänsyn till det sublima, på en annan plats och fortfarande uppleva det sublima?

Hur hade ett gestaltungsförslag för Odinslund sett ut med fokus på en annan målgrupp och är det vidare viktigt att alla får uppleva det sublima?

Vad har vi landskapsarkitekter för roll? Måste vi alltid skapa behagliga miljöer eller har vi rätt att skapa platser som ger upphov till sublima upplevelser och som berör individer på djupet?

KÄLLOR

Källförteckning

Litteraturkällor

Alving, Hjalmar (1923). *Genom seklernas Uppsala.. Uppsala*: Lindblad

Berg, Per G. (2010), *Timeless cityland – an interdisciplinary approach to building the sustainable human habitat*. SLU, Uppsala

Burke, Edmund. (2003). Filosofisk undersökning av ursprunget till våra begrepp om det sublimes och det sköna med en inledande essä om smaken. Enskede: TPB

Ehn, Ola. Ericsson, Börje. Nordlund, Bengt. Sundquist, Nils. Åhman, Anders (1964). *Stadens framtid: Om konstnärligt och historiskt värdefull bebyggelse i Uppsala*. Uppsala: Almqvist & Wiksell.

Longinus (1997). *Om litterär storhet*. 1. uppl. Göteborg: Anamma

Nevéus, Torgny, Lundh, Herbert & Laufors, Eric (red.) (1987). *Uppsala stads historia*. 6:6, *Det gröna Uppsala*. Uppsala: Historiekomm.

Olsson, Anders (1997). *Det sublimas förvandlingar.. Om litterär storhet / Longinos. Det sublimas förvandlingar / Anders Olsson*. S. 93-122

Shaw, Philip (2006). *The sublime*. New York: Routledge

Uppsala kommun (1966). Stadsplan PL 30/66-10-10. Diarienummer DP 0380-290.

Åhlén, Bengt, Rehnberg, Mats, Eklund, Torsten & Taube, Nils Evert (red.) (1948). *Uppsala i närbild*. Stockholm: Wahlström & Widstrand

Internetkällor

9/11 Memorial: About the memorial (2013). Tillgänglig: <http://www.911memorial.org/about-memorial> [2013.02.14].

About Architecture (2013). *The Berlin Holocaust Memorial, Memorial to the Murdered Jews of Europe*. Tillgänglig: <http://architecture.about.com/od/greatbuildings/ss/holocaust.htm> [2013.02.14].

Bergström, Kent. Kollberg, Sara. Johansson, Anna-Karin (2009). *Grönområden för fler: en vägledning för bedömning av närhet och attraktivitet för bättre hälsa. Statens folkhälsoinstitut*. Tillgänglig: <http://www.fhi.se/PageFiles/3834/R2009-2-Gronomraden-for-fler.pdf> [2013.02.04].

Hotel Villa Anna (2013). *Historik om Villa Anna*. Tillgänglig: <http://www.villaanna.se/sv/om-villa-anna/historik/> [2013.02.23].

Kurttila, Annelie (2008). *DETOUR: Arkitektur och design längs 18 nationella turistvägar*. Tillgänglig: <http://www.arkitekturmuseum.se/pressrum/detour/NorgePressbrev.pdf> [2012.02.20].

Länsstyrelsen Uppsala län (2013). *Byggnadsminnen i Uppsala län*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/ uppsala/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/skyddad-bebyggelse/byggnadsminnen/byggnadsminnen-i- uppsala-lan/Pages/default.aspx> [2012.03.05].

Länsstyrelsen Uppsala län (2013). *Ärkebiskopsgården*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/ uppsala/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/skyddad-bebyggelse/byggnadsminnen/byggnadsminnen-i- uppsala-lan/arkebiskopsgarden/Pages/default.aspx> [2012.03.06].

Nationalencyklopedin (2013). Sökord: *Sublim*. Tillgänglig: <http://www.ne.se/lang/sublim> [2013.02.20].

PWP Landscape Architecture (2013). *National 9/11 Memorial*. Tillgänglig: <http://www.pwpla.com/national-911-memorial/landscape-design#!/the-competition> [2013.02.14].

Riksantikvarieämbetet: Swedish national heritage board (2009). *Dive: describe, interpret, evaluate, enable*. Tillgänglig: http://www.raa.se/publicerat/varia2009_23.pdf [2012.03.08].

Statens Fastighetsverk (2013). *Carolina Rediviva, Uppsala*. Tillgänglig: http://www.sfv.se/cms/sfv/vara_fastigheter/sverige/c_uppsala_lan/Carolina_Rediviva_Uppsala.html [2012.03.07].

Statens Fastighetsverk (2013). *Dekanhuset Uppsala*. Tillgänglig: http://www.sfv.se/cms/sfv/vara_fastigheter/sverige/c_uppsala_lan/Dekanhuset_Uppsala.html [2012.03.06].

Svenska kyrkan Uppsala (2013). *Uppsala Domkyrkas historia*. Tillgänglig: <http://www.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=642311> [2012.03.08].

Uppsala kommun (2012). *Kommunfakta*. Tillgänglig: <http://www.uppsala.se/sv/Kommunpolitik/Kommunfakta/> [2013.02.05].

Uppsala på nätet (2007). Tillgänglig: <http://www.marcstrom.com/uppsala/ste.html> [2012.03.05].

Uppsala Slott Rikssalen (2012). *Historia: Uppsala slott*. Tillgänglig: <http://www.uppsalaslott.se/historia.asp> [2012.03.07].

Östlund, Staffan (2013). Tillgänglig: <http://www.xn--staffanstlund-omb.se/odinslund.html> [2013.02.08].

Intervjuer

Åkerblom, Karin. Processledare, Uppsala Kommun, 2013.02.26.

Espmark, Helena. Landskapsarkitekt, Uppsala Kommun, 2013.02.12

Mattsson, Jan Ivar. Seniorrådgivare, Uppsala Universitet 2013.04.08

Bildkällor

Bild 1: *Obelisk i Odenslund i Uppsala den 10 juli 1833*, av Michael Gustaf Anckarsvärd (1833). Tillgänglig: <http://app.uu.se/epub/kob/bibrecord.cfm?bibid=454> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 2: *Carolina Rediviva. Del V, av John Way (1842)*. Tillgänglig: <http://app.uu.se/epub/bildsok/bibrecord.cfm?bibid=8817> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 3: *Oljemålning, av Erik Vilhelm Le Moine (1800-1850)*. Tillgänglig: <http://www.digitaltmuseum.se/things/oljemalning/S-UM/UM18162> [2013.05.27]. Creative Commons 3.0 licens CC BY SA.

Bild 4: *Odinslund med Gustavianum, Domkyrkan och Bondkyrkan*, av Johan Gustaf Härstedt. Tillgänglig: <http://app.uu.se/epub/bildsok/bibrecord.cfm?bibid=2851> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 5: *Odinslund från sydost, av Heinrich Osti (1860-1868)*. Tillgänglig: <http://app.uu.se/epub/bildsok/bibrecord.cfm?bibid=4703> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 6: *Uppsala, Odinslund, av Alexander, Nay (1877)*. Tillgänglig: <http://app.uu.se/epub/bildsok/bibrecord.cfm?bibid=4402> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 7: *Reprofotografi – Odinslund, Uppsala 1890-talet, av Henri Osti (1890-1893)*. Tillgänglig: <http://www.digitaltmuseum.se/things/reprofotografi-odinslund-uppsala-1890-talet/S-UM/>

Bild 8

D 241: Odinslund, av Henri Osti (1901). Tillgänglig: <http://app.ub.uu.se/epub/bildsok/bibrecord.cfm?bibid=7908> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 9

Odinslund och Helga Trefaldighets kyrka, Uppsala, av Paul Sandberg. Tillgänglig: http://www.digitaltmuseum.se/things/odinslund-och-helga-trefaldighets-kyrka/S-UM/PS08454?display=picture&js=1&js=1&js=1&js=1&query=odinslund+uppsala&search_context=1&rows=72&sort_by=date&page=1&js=1&count=145&pos=23 [2013.05.27].

Creative Commons 3.0 licens CC BY SA.

Bild 10.

Bondkyrko församlingshem och Helga Trefaldighets kyrka, Odinslund, Uppsala 1937, av Axel Sagerholm (1937). Tillgänglig: http://www.digitaltmuseum.se/things/bondkyrko-frsamplingshem-och-helga/S-UM/AS03993?js=1&js=1&query=odinslund+uppsala&rows=72&sort_by=date&page=1&js=1&search_context=1&count=142&pos=66 [2013.05.27].

. Creative Commons 3.0 licens CC BY SA.

Bild 11.

Studenter framför obeliskan i Odinslund på valborgsmässoafton. Tillgänglig: <http://app.ub.uu.se/epub/kob/bibrecord.cfm?bibid=5394> [2013.05.27]. © Uppsala Universitet.

Bild 12

Dag Hammarskjölds jordfästning. Kortegen mellan Carolina Rediviva och Uppsala gamla kyrkogård, Uppsala 29 september 1961, av Uppsala-Bild (1961). Tillgänglig: http://www.digitaltmuseum.se/things/dag-hammarskjlds-jordfstning-kortegen-mellan/S-UM/UB010801_01?js=1&query=odinslund+uppsala&rows=72&sort_by=date&js=1&search_context=1&page=2&count=142&pos=81 [2013.05.27]. Creative Commons 3.0 licens CC BY SA.

Bild 13

9/11 Memorial, New York, av Linus Fredriksson. © Linus Fredriksson.

Bild 14

9/11 Memorial, New York, av Linus Fredriksson. © Linus Fredriksson.

Bild 15

9/11 Memorial, New York, av Linus Fredriksson. © Linus Fredriksson.

Bild 16

Judiska monumentet, Berlin, Tyskland, av Sofia Arvidson. © Sofia Arvidson.

Bild 17

Judiska monumentet, Berlin, Tyskland, av Sofia Arvidson. © Sofia Arvidson.

Bild 18

Judiska monumentet, Berlin, Tyskland, av Matilda Nilsson. © Matilda Nilsson.

Bild 19

Fosseti med trapper ved Svandalsfossen i Sauda, Nasjonal turistveg Ryfylke. Arkitekt: Haga Grov/Helge Schelderup. ©Foto: Helge Stikbakke / Statens vegvesen

Bild 20

Besøkende beundrer utsikten fra Sohlbergplassen utsiktsplass, Nasjonal turistveg Rondane. Arkitekt: Carl-Viggo Hølmekbakk. ©Foto: Jarle Wæhler / Statens vegvesen

Bild 21

Stegastein utsiktspattform i Aurland, Nasjonal turistveg Aurlandsfjellet. ©Foto: Roger Ellingsen / Statens vegvesen